

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martin Rožnovský

Volba prezidenta ve vybraných státech - srovnání

Diplomová práce

Olomouc 2012

Já níže podepsaný Martin Rožnovský, autor diplomové práce na téma *Volba prezidenta ve vybraných státech - srovnání*, která je literárním dílem ve smyslu zákona číslo 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona číslo 101/2000 Sb., správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křižkovského 511/8, Olomouc 774 47.

Ke zpracování osobních údajů v rozsahu jména a příjmení, a to včetně zařazení do katalogu, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona číslo 121/2000 Sb. Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Volba prezidenta ve vybraných státech - srovnání* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V _____ dne

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. JUDr. Jiřímu Jiráskovi, CSc. za odborné vedení při psaní diplomové práce a také za jeho podporu, trpělivost, rady, inspiraci a odborné diskuze při vypracování mé diplomové práce.

Rovněž patří poděkování mojí rodině a přítelkyni za podporu a potřebné zázemí.

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EU	Evropská unie
FS	Federální shromáždění
HZDS	Hnutie za demokratické Slovensko
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LZPS	Listina základních práv a svobod
NR	Národní rada
NS	Národní shromáždění
ODS	Občanská demokratická strana
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa
SR	Slovenská republika
SDK	Slovenská demokratická koalícia
SDE	Strana demokratickej ľavice
SMK	Strana maďarskej koalície
SOP	Strana občianskeho porozumenia

Obsah

Úvod	7
1. Ústavní systémy	8
1.1 Prezidentský systém	8
1.2 Parlamentní systém	8
1.3 Poloprezidentský systém	8
1.4 Systémy v Evropské unii	9
2. Role prezidenta v parlamentních demokraciích	10
2.1 Přímá volba prezidenta	10
2.1.1 Volební systém prvního v cíli	10
2.1.2 Alternativní hlasování	10
2.1.3 Dvou a vícekolové varianty většinového systému	11
2.1.4 Doplnkové hlasování	11
2.2 Nepřímá volba prezidenta	11
3. Kompetence a volba prezidenta republiky v jednotlivých obdobích	13
3.1 Období první republiky	13
3.1.1 Prozatímní ústava, ústavní zákon č. 37/1918 Sb.	13
3.1.2 Československá ústava, ústavní zákon č. 121/1920 Sb.	14
3.2 Období druhé republiky	17
3.2.1 Ústava 9. května, ústavní zákon č. 150/1948 Sb.	17
3.3 Období vlády jedné strany	19
3.3.1 Socialistická ústava z roku 1960	19
3.3.2 Ústavní zákon o Československé federaci č. 143/1968 Sb.	20
3.3.3 Pád komunistického režimu	21
3.4 Rozpad federace	23
3.4.1 Pomlčková válka	23
4. Česká republika - Ústava 1/1993 Sb.	26
4.1 Způsob a průběh volby prezidenta	26
4.2 Přímá volba v ČR	30
4.3 Postavení prezidenta v ústavě ČR	32
4.3.1 Výlučné, osobní pravomoci prezidenta	34
4.3.2 Pravomoci vázané na součinnost vlády	35
4.4 prezidentské volby v době platnosti ústavy ČR	36
4.4.1 Prezidentské volby 1993	36
4.4.2 Prezidentské volby 1998	36
4.4.3 Prezidentské volby 2003	37
4.4.4 Prezidentské volby 2008	37
5. Slovenská republika	39
5.1 Volba prezidenta v SR	39
5.1.1 průběh nepřímých voleb prezidenta ve Slovenské republice	40
5.2 Postavení a volba prezidenta na Slovensku v současnosti	41
5.2.1 Pravomoci ve vztahu k zahraničí	41
5.2.2 Pravomoci směrem k Národní radě	41
5.2.3 Pravomoci směrem k Vládě SR	41
5.2.4 Kreační pravomoci	41
5.2.5 Prerogativ hlavy státu	42
5.2.6 Ostatní pravomoci	42
5.3 Aktivní volební právo	42
5.4 Způsob provedení volby	44
5.5 Průběh prezidentských voleb ve Slovenské republice	46

5.5.1 Volba prezidenta SR v roce 1999	46
5.5.2 Prezidentské volby ve SR v roce 2004	46
5.5.3 Prezidentské volby ve SR v roce 2009	47
6. Srovnání českého a slovenského prezidenta	48
7. Diskuze o volbě prezidenta	52
7.1 Argumenty proti přímé volbě	52
7.2 Argumenty pro přímou volbu	52
8. Závěr	54
8.1 Návrh vhodnější varianty přímé volby	55
Bibliografie	56
Anotace	60
Synopsis	61
Klíčová slova, keywords	61

Úvod

Způsob volby prezidenta je pro demokratické země velmi důležitým institutem. Jde totiž o ustavení hlavy státu do funkce. Jedná se o symbol státu, symbol svrchovanosti rozdílných názorových proudů v pluralitní demokracii či symbol vůle a důvěry ve společný stát ve federaci.¹ Volba hlavy státu je tedy proces, jehož smyslem je tento velice důležitý post ve státě obsadit vhodnou osobou. Téma volby prezidenta jsem zvolil proto, že rád sleduji prezidentské volby, a dále proto, že kolem způsobu volby prezidenta se množí diskuze. Zajímá mě, zda argumenty uváděné pro či proti přímé volbě jsou pravdivé a zda je faktem, že způsob volby odráží rozsah pravomocí prezidenta, a jak je možné, že v průběhu prezidentských voleb v ČR vzniklo takové množství procesních nejasností.

Mou původní myšlenkou, která napadne asi každého v souvislosti s názvem práce, bylo, že provedu srovnání prezidentské volby ve více zemích. Původně jsem počítal se zeměmi Visegradské čtyřky vzhledem k jejich podobnému historickému vývoji a podobným ústavním systémům. Ovšem poté, co jsem začal materiál zpracovávat, došel jsem k závěru, že na daném rozsahu není možné jít dostatečně do hloubky. Rozhodl jsem se proto, že ve své práci porovnáím postavení prezidenta ČR a SR. Uvedené země se nabízí jako ideální pro srovnání zejména proto, že od roku 1918 téměř bez přestávky až do 90. let budovaly svou státnost ve společné republice. Ústavní modely v obou zemích jsou velmi podobné, na počátku 90. let vycházely ze stejného bodu. Postavení prezidenta v ČR a SR je velmi podobné, na druhou stranu se najde i dost rozdílů, hlavně ve způsobu volby.

Na začátku své práce vymezím důležité obecné pojmy, např. prezidentský systém a parlamentní systém, následně popíšu, jakým ústavním vývojem prošly obě republiky, a uvedu ve stručnosti i volbu prezidentů, kteří v daném období úřadovali.

Následně se pokusím vysvětlit, jaké důvody vedly k rozpadu svazku ČR a SR a popíšu postavení a způsob volby prezidenta v jednotlivých republikách. Ve stručnosti uvedu i způsob, jakým byli voleni prezidenti, kteří úřadovali v období po rozpadu republik, a jak se postupně měnil způsob volby prezidenta. Poté srovnám současné postavení a způsob volby prezidenta v obou zemích.

Jako hypotézu své práce stanovuji tvrzení, že přímá volba prezidenta není pro ČR vhodná. K uvedené hypotéze se vyjádřím v závěru své práce, upozorním na některé chyby v současné úpravě volby prezidenta a pokusím se navrhnout podle mého názoru optimální způsob volby prezidenta ČR.

¹ BLAHOŽ, Josef a kol. *Srovnávací ústavní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. s. 140.

1. Ústavní systémy

Postavení hlavy státu se může diametrálně lišit, záleží na formě vlády. Dvě základní formy demokratické vlády jsou prezidentský systém, jako systém oddělených mocí a systém součinnosti zákonodárné a výkonné moci, tedy parlamentní demokracie. Ta se vyskytuje ve dvou variantách, parlamentní republika a konstituční monarchie.²

1.1 Prezidentský systém

Pro to, aby mohl být systém označený za prezidentský, musí splnit některá kritéria. Prvním kritériem prezidentského systému je přímá volba hlavy státu, druhým kritériem je, že exekutiva se nejmenuje ani nerozpouští na základě hlasování v parlamentu. Naopak tuto pravomoc má prezident. Důležitá je v tomto případě nominační pravomoc a pravomoc obsazovat ministerská křesla podle svého uvážení. Třetí kritérium spočívá v tom, že není přípustné rozdělení moci mezi vládou a prezidentem, další podmínkou je, že prezident řídí exekutivu.³

1.2 Parlamentní systém

Základní princip systémů, které jsou řazeny do této kategorie, je princip svrchovanosti parlamentu. V těchto systémech není povoleno oddělení moci parlamentu a vlády, jsou založeny na legislativně-exekutivní moci. Vláda v těchto systémech podléhá parlamentu, ten ji jmenuje, rozpouští a vyhlašuje ji důvěru a nedůvěru. Parlamentní systémy však podléhají mnoha variacím. Lze rozlišit minimálně tři základní druhy parlamentních systémů. V kabinetním systému, který je typický pro Velkou Británii, si výkonná moc získala převahu nad parlamentem. Opačný vývoj se dal vysledovat ve Francii, ve které je silnější zákonodárny sbor. Mezi uvedenými krajními systémy se nachází stranicky kontrolovaný parlamentarismus.

1.3 Poloprezidentský systém

Systém je poloprezidentský, pokud v něm platí všechny níže uvedené charakteristiky. Hlava státu je volena přímou nebo nepřímou všelidovou volbou na dané funkční období. Pod pojmem nepřímá volba si lze představit všelidové hlasování, ve kterém je zvolen sbor volitelů, kteří pak v rámci své svobodné vůle rozhodnou o prezidentovi.

Hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem. Vytváří se tak v rámci výkonné moci duální autorita.⁴ Prezident je nezávislý na parlamentu, není mu ale dána možnost, aby vládnul sám, jeho rozhodnutí musí být schválena vládou. Premiér a vláda v takovém systému nejsou závislí

² PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde Praha a.s. 1998. s. 108.

³ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sion. 2011. s. 93-97.

⁴ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sion. 2011. s. 111-142.

na prezidentu, ale na parlamentu. Ten jim vyslovuje důvěru či nedůvěru. Duální struktura autority umožňuje vyvažování moci v exekutivě.

1.4 Systémy v Evropské unii

V Evropské unii jsou všechny země parlamentními demokraciemi či parlamentními monarchiemi. Jedinou výjimku představuje Francie. Ta se nachází na pomezí parlamentní demokracie a prezidentské republiky. Prvky prezidentské republiky lze nalézt ještě v Polsku. V Evropské unii se nenachází země, která má čistý prezidentský systém, v němž je prezident zároveň předsedou vlády.⁵

⁵ PEHE, Jiří. *O prezidentech a prezidentství* [online]. pehe.cz. [cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/o-prezidentech-a-prezidentstvi>>.

2. Role prezidenta v parlamentních demokraciích

Role prezidenta má v parlamentních demokraciích především symbolickou roli, coby ztělesnění státní suverenity a státnosti. Reálným vrcholným představitelem výkonné moci bývá předseda vlády. Přesto mohou mít prezidenti i reálné pravomoci, jejich rozsah bývá určen tradicemi a historií. Velmi důležité pro reálnou moc prezidenta je rozsah jeho pravomocí, hlavně nekontrasignovaných.

Prezidentské volby fungují na základě několika možných principů, základní rozlišení zahrnuje přímou a nepřímou volbu.

2.1 Přímá volba prezidenta

Přímá volba se v Evropě uplatňuje ve Francii, Finsku, Bulharsku, Irsku, Černé hoře, Chorvatsku, Slovinsku, Slovensku, Bosně a Hercegovině, Islandu, Ukrajině, Litvě, Makedonii, Rusku, Rumunsku, Srbsku a Portugalsku. Přímou volbou se rozumí hlasování, kdy voliči hlasují přímo pro kandidáty.⁶ Přímá volba prezidenta může být prováděna ve formách, které jsou uvedeny níže. Jedná se často o volební systémy, které se používají k volbě poslanců a jiných činitelů, ale důležité je, že vybírají jednu osobu. Proto jsou přenositelné i na volbu prezidenta.

2.1.1 Volební systém prvního v cíli

Tento způsob volby se např. používání i pro parlamentní volby ve Velké Británii. Jeho výhodou je jednoduchost, volič vybere jednoho kandidáta, kterého podporuje. Jednoduché je i zjištění výsledků, sečtou se odevzdané hlasy a zvítězí ten kandidát, který jich má nejvíce.

2.1.2 Alternativní hlasování

Druh přímé volby, který je obvyklý zejména v Pacifiku. Při tomto způsobu volby dávají voliči svůj hlas nikoli jednomu kandidátovi, ale podle svých preferencí tvoří pořadí, v jakém by hlasovali, kandidáty tedy číslovají podle svých sympatií k nim.

Výsledky se zjišťují tak, že se nejdříve sečtou první preferenční hlasy a zjistí se, zda některý z kandidátů nezískal potřebný počet hlasů. Pokud tomu tak není, vyřazuje se kandidát, který získal nejméně hlasů a ve druhém skrutiniu se sčítají druhé preferenční hlasy, ve třetím třetí a tak dále. Pokračuje se, dokud nezbudou dva kandidáti, nebo dokud jeden z kandidátů nezískal potřebný počet hlasů pro zvolení.

Alternativní hlasování může být povinné, nepovinné nebo omezené. Výhodou systému je, že vítěz voleb je pravděpodobně přijatelný pro velmi širokou veřejnost.

⁶ BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Jan, KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. s. 287.

2.1.3 Dvou a vícekolové varianty většinového systému

Tento systém je variace na systém prvního v cíli, volič dává jeden hlas, ale podmínky pro zvolení kandidáta jsou složitější. Může být např. dána hranice, kterou je nutné překonat pro vítězství již v prvním kole. Často bývá určena hranice pro postup do dalšího kola, rovněž může být definována hranice pro vítězství v posledním kole.

Příkladem uvedeného systému jsou senátní volby v ČR. Výhodou systému je, že přináší malou šanci pro zvolení extremistickým kandidátům, na druhou stranu v případě českých senátních voleb bývá účast na druhých kolech volby nižší než v prvních.

2.1.4 Doplnkové hlasování

Tento systém je kombinací výše zmíněných. Volič udílí jednu hlavní a určený počet doplňkových preferencí. V prvním kole vítězí kandidát s nadpolovičním počtem hlasů. Do druhého kola postupuje nejúspěšnější dvojice kandidátů z kola prvního. V tomto druhém kole se pouze zjišťuje, který ze dvou kandidátů získal více preferenčních hlasů na volebních lístcích, které byly odevzdány pro vyřazené kandidáty. Tyto hlasy se oběma kandidátům přičtou a zvítězí kandidát, který má více hlasů. Tímto způsobem se volí starosta Londýna.⁷

V ČR byl pro přímou volbu prezidenta zvolen systém, který se podobá senátním volbám, tedy dvoukolový systém volby prezidenta.

2.2 Nepřímá volba prezidenta

O nepřímé volbě se dá mluvit v případě, že voliči nehlasují pro kandidáty. Na základě vůle voličů vznikne sbor volitelů a ti následně volí prezidenta.

Nepřímou volbu může zajišťovat volitelský sbor, tento způsob je typický pro USA. Jiným druhem nepřímé volby je volba parlamentem, uvedeným způsobem byli dosud voleni všichni prezidenti v naší republice. Lze taktéž volit zvláštním volebním orgánem, což se děje např. v Německu či v Itálii.⁸ V Německu prezidenta volí zvláštní Spolkové shromáždění, které nemá jinou pravomoc, než právě volbu prezidenta. V Itálii volí prezidenta obě komory parlamentu, spolu s třemi delegáty z každého italského regionu a jednoho zástupce z Valle d'Aosta⁹.

V ČR je v současné době prezident volen nepřímo, parlamentem. Nikdy neexistoval speciální volební orgán vytvořený jen pro volbu prezidenta. K této problematice se vyjadřoval

⁷ MAROÚŠEK, Daniel. *Přímá volba prezidenta v ČR a její možnosti* [online]. epravo.cz, 17.srpna.2010 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prima-volba-prezidenta-v-cr-a-jeji-moznosti-65145.html>>.

⁸ FILIP, Jan. K některým otázkám parlamentní volby prezidenta republiky. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 60-79.

⁹ Costituzione della Repubblica italiana.

například doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D., který navrhl orgán, ve kterém by zasedali nejen členové Parlamentu, ale také zástupci vyšších územních samosprávných celků.¹⁰ Tento návrh by pomohl k jistému snížení demokratického deficitu, o kterém se ve spojitosti s volbou prezidenta často mluví, ale na druhou stranu by znamenal omezení moci parlamentu, což by celkově změnilo poměr sil ve státě. Těžko také předpokládat, že by zástupci Parlamentu dobrovolně odevzdali část svých pravomocí do rukou jiného orgánu.

¹⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Alternativa k navrhovaným způsobům volby prezidenta. *Politologický časopis*, 2001, roč. 2001, č. 4.

3. Kompetence a volba prezidenta republiky v jednotlivých obdobích

3.1 Období první republiky

Toto období se odehrávalo mezi roky 1918 až do roku 1938. Vyznačuje se snahou o respektování v zmíněném období platných ústav, které sloužily jako základ pro pluralitní demokracii. Systém ve státě však byl postupně ovlivňován nárůstem fašismu v okolních zemích, který vygradoval až ve 2. světovou válku.¹¹

3.1.1 Prozatímní ústava, ústavní zákon č. 37/1918 Sb.

Na počátku platnosti této ústavy vykonával funkci hlavy státu národní výbor, forma vlády byla pojmenována jako vláda parlamentu, založená na jednotě moci. Vládní kabinet byl podle tehdejší ústavy součástí parlamentu, který jej mohl kontrolovat. Forma vlády mohla být označena coby konventní.

Změnu této formy vlády na formu s výraznější dělbou moci ve státě přinesla až novela ústavy z května 1919, ve které bylo stanoveno, že prezident republiky je hlavou státu. Tato novela definovala pravomoci, které prezident vykonával. Přitom prezident nebyl zařazen ani do výkonné ani zákonodárné moci. Prezident byl zastupován vládou v případě, že se zdržoval v zahraničí, nebo pokud bylo jeho místo uprázdněno.¹² Toto oslabení prezidentské moci bylo dáno tím, že se prezident Masaryk v té době v zahraničí skutečně zdržoval.

Prezident nemohl být trestně stíhán. Ústava prezidentovi propůjčovala spíše symbolické pravomoci, např. zastupoval stát navenek, byl vrchním velitelem ozbrojených sil, přijímal velvyslance, jmenoval vyšší státní úředníky a důstojníky, měl právo udělovat milost a amnestie. Nejvyšší moc ve státě mělo Národní shromáždění (NS). Prezident měl sice vůči této instituci právo vrátit zákon do osmi dnů, ale zákon musel být vyhlášen, pokud NS setrvalo na svém stanovisku.

Druhá novela prozatímní ústavy v roce 1919 posílila postavení prezidenta a rozšířila jeho pravomoci. Ke zvolení prezidenta byla potřeba nadpoloviční většina přítomných poslanců (128 z 256), pro zvolení prezidenta byla nutná dvoutřetinová většina hlasů přítomných poslanců.¹³ Prezident získal právo suspenzivního veta k zákonům přijatým NS. Prezident měl možnost zákony do 14 dnů vládě vrátit s připomínkami. NS je pak muselo znovu projednat, a zákon byl vyhlášen, jen pokud jej v původním znění schválilo NS nadpoloviční většinou hlasů. Prezident získal pravomoc jmenovat vládu a na návrh předsedy

¹¹ KLÍMA, Karel. Vývoj československé ústavy-osnova studie. In KLÍMA, Karel, JIRÁSEK, Jiří. *Pocta Jánů Grons kému*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 25-54.

¹² Zákon číslo 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě. V původním znění.

¹³ Zákon číslo 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě ve znění novely 271/1919.

vlády obsazovat jednotlivé resorty. Bylo stanoveno, že prezident sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Novela oslabovala moc NS a naopak posilovala moc prezidenta. Souviselo to s tím, že prezident Masaryk měl zájem, aby se Československo stalo prezidentskou republikou. Naopak poslanci NS podporovali parlamentní formu vlády.

První volba prezidenta proběhla 14. listopadu 1918. Tomáš G. Masaryk nebyl volbě přítomen, neboť se nacházel ve Spojených státech. Volba prezidenta se jen stěží dala nazývat řádnou volbou. Byla ovlivněna nadšením ze vzniku republiky. Probíhala bez jakéhokoli hlasování. Probíhala tak, že Karel Kramář pronesl „*My nemůžeme sice dnes, poněvadž nejsme ještě konstituantou, ve státní základní zákony vtělit to, čím žít chceme. Ale jedno může již dnes Národnímu shromáždění prohlásiti. Všecka pouta, která nás vázala k dynastii Habsbursko-Lotrinské, jsou přervána. Konec jest smlouvám z r. 1526 i pragmatické sankci. Dynastie habsburskolotrinská ztratila všechna práva na trůn český. A my svobodní a volní prohlašujeme, že náš stát československý jest svobodnou Československou republikou. A abychom doplnili všechno to, pak prosím Vás, abyste prvním prezidentem Československé republiky zvolili Tomáše Masaryka. Prohlašuji tedy profesora Tomáše G. Masaryka jednohlasně zvoleným prezidentem Československé republiky*“.¹⁴ Nedá se mluvit o řádných prezidentských volbách, volba aklamací nebyla v souladu s tehdejší ústavou.

3.1.2 Československá ústava, ústavní zákon č. 121/1920 Sb.

Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, je první ucelenou a definitivní Československou ústavou. Ústava vytvořila klasický demokratický systém, který rozlišoval moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, taktéž vymezila hranice mezi těmito mocemi.

Nejsilnějším orgánem byl dvoukomorový parlament, který nesl název Národní shromáždění. Moc parlamentu byla oslabena takzvanou pětkou, což bylo mimoústavní seskupení vrcholných představitelů rozhodujících politických stran.¹⁵ Tzv. pětka projednávala důležitá témata na uzavřených setkáních, takže hlasování v Národním shromáždění se stávalo pouhým formálním potvrzením toho, co bylo dohodnuto v rámci pětky. Samotná pětka byla dosti kontroverzním seskupením, u kterého byla kritizována mimoústavnost. Za klady tzv. pětky je možno považovat, že šlo o státotvorný „orgán“, který v době národnostních nepokojů a generální stávky politicky vedl novou republiku.

¹⁴ Stenoprotokol NS československého [online]. psp.cz., [cit. 26. února 2012]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>>.

¹⁵ ČT24. *Masaryk a velká pětka* [online]. ct24.cz, 23. 7. 2008 [cit. 6. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/textove-prepisy/22989-masaryk-a-velka-petka/>>.

Prezidenta republiky podle ústavy volilo NS, které zahrnovalo poslaneckou sněmovnu a senát. Prezidentem mohl být zvolen občan Československé republiky, který dosáhl 35 let věku a byl volitelný do poslanecké sněmovny. Prezident mohl být o deset let mladší, než osoba volitelná do senátu, pro kterou byl stanoven věk minimálně 45 let. Pro zvolení prezidenta byla nutná třipětinová většina z nadpolovičního počtu členů poslanecké sněmovny i senátu. Dále bylo stanoveno, že pokud nebyl prezident na dva pokusy zvolen, bude se konat užší volba mezi kandidáty, kteří obdrželi nejvíce hlasů. Zvolen pak bude ten, kdo získal nejvíce hlasů. Nezáská-li nikdo nejvíce hlasů, rozhodne los. Délka volebního období byla stanovena na dobu sedmi let, tato lhůta začínala v den, kdy nový prezident složil slib. Ústava taktéž stanovila, že nikdo nesmí být zvolen více než dvakrát po sobě, pokud od skončení posledního období neuplyne sedm let. Uvedené ustanovení se nevztahovalo na T. G. Masaryka. Nebyl-li zvolen nový prezident, zůstával dřívější u moci.

V tehdejší ústavě byla stanovena inkompatibilita funkcí prezidenta. Přitom existoval určitý dualismus funkcí prezidenta. Byl totiž rozdíl mezi formálními funkcemi prezidenta a jejich skutečným rozsahem, který byl širší než formálně vymezené kompetence, hlavně díky respektu, kterému se těšil T. G. Masaryk. Je všeobecně známo, že prezident Masaryk se zasloužil o vznik republiky, dále byl velmi charismatickým a uznávaným prezidentem, díky tomu byl aktivní politickou silou ve státě, nikoli jen reprezentantem státu v zahraničí.

Formálně byly pravomoci hlavy státu na úrovni klasických prezidentů v parlamentních formách vlády. Prezident tedy zastupoval stát navenek, přijímal a pověřoval poslance, prohlašoval válečný stav, svolával a rozpouštěl NS, mohl vracet s připomínkami usnesené zákony, podepisoval zákony, jmenoval a propouštěl ministry, stanovil jejich počet, jmenoval vysokoškolské profesory, soudce, úředníky, uděloval dary, byl vrchním velitelem branné moci a uděloval milosti.

Veškerá výkonná moc, která nebyla výslovně přiznána prezidentovi, připadla vládě.¹⁶ Dle ústavního zákona č. 121/1920 Sb. proběhla volba prezidenta několikrát, první se konala 27. května 1920. První mandát prezidenta Masaryka měl trvat až do roku 1925, ale sám si novou volbu vynutil, poněvadž cítil, že jeho volba byla ovlivněna revolučním nadšením. Chtěl tedy mandát, který by byl zřízen řádným postupem. T. G. Masaryk nebyl jediným kandidátem, spolu s ním se o úřad ucházel ještě August Naegle, kandidát německých stran,

¹⁶ Zákon číslo 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky v původním znění.

a dva komunističtí kandidáti Muna a Janoušek. Volby vyhrál Masaryk, který získal 284 hlasů, přitom potřebná třípětinová většina vyžadovala 247 hlasů.¹⁷

O sedm let později, v roce 1927 proběhla další volba, opět 27. května. Proti Masarykovi se postavil Václav Šturc. Na jednání bylo přítomno 286 poslanců a 148 senátorů, dohromady odevzdali 432 platných hlasů. Z toho 247 hlasů získal Tomáš Masaryk, 54 Šturc a 104 volitelů odevzdalo prázdnou obálku.¹⁸

Další volba prezidenta podle ústavy z roku 1920 proběhla v roce 1934. Tomáš Masaryk měl již 84 let, měsíc před volbou prodělal mozkovou mrtvici, ale i přesto se rozhodl znovu ucházet o prezidentské křeslo. Jeho motivací byl fakt, že jím podporovaný kandidát Edvard Beneš neměl na politické scéně dostatečnou podporu a jeho nezvolení by mohlo destabilizovat politickou situaci, která byla s ohledem na události ve světě poměrně neklidná. Do volby se proti sobě postavil T. G. Masaryk a Klement Gottwald. Oproti tří pětinové většině získal Masaryk o 75 hlasů navíc, když pro něj hlasovalo 327 volitelů, Gottwald získal 38 hlasů, 53 lístků bylo prázdných. Tento prezidentský mandát však Masaryk nedosloužil celý. Již při skládání slibu bylo vidět, že prezident je unavený, ke složení slibu potřeboval napovídat. Stav prezidenta se nadále zhoršoval, 14. prosince 1935 na svou funkci abdikoval.¹⁹ Za svého nástupce označil Edvarda Beneše, který byl 18. prosince 1935 zvolen, přitom získal rekordně silný mandát. Československý stát se v této době odlišoval od svého okolí tím, že kladl velký důraz na demokratický vývoj. Volebním protivníkem Beneše byla Henleinova Sudetoněmecká strana, která byla spojena s německými nacisty. Henleinova strana měla významný podíl na vzniku opozičního bloku, který sdružoval Stranu národního sjednocení, Agrární stranu a Československou obec fašistickou. Opoziční blok se nakonec rozpadl těsně před volbami. Edvard Beneš poté byl zvolen prezidentem Československé republiky zástupci všech politických stran mimo Henleinovy strany.²⁰

¹⁷ ČERNÝ, Ondřej. *1920 - volba prezidenta*[online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 26. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/422527>.

¹⁸ ČERNÝ, Ondřej. *1927 - volba prezidenta*[online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 26. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/422528>.

¹⁹ ČERNÝ, Ondřej. *1934 - volba prezidenta*[online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 27. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427276>.

²⁰ ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 59.

3.2 Období druhé republiky 1938 - 1945

Uvedené období začíná podpisem mnichovské dohody a končí koncem 2. světové války. Fakticky byla platná ústava z roku 1920, ale reálně byla obcházena a vztahy ve státě se podle ní neřídily. Někteří autoři, např. Zimek či Grónský dokonce mluví o tom, že ústava fakticky přestala platit.

V tomto období proběhla jedna volba prezidenta, poněvadž Edvard Beneš 5. října roku 1938 abdikoval na svou funkci. Volba prezidenta se uskutečnila 30. listopadu, přitom se nepodařilo dodržet ústavou stanovenou lhůtu 14 dnů pro konání volby po uvolnění prezidentského křesla. Prezidentem byl zvolen Emil Hácha, který byl respektovanou osobností a nestraníkem. Ve funkci prezidenta působil až do zániku druhé republiky. Dne 15. března 1939 byl podepsán protokol, který vyjadřoval vůli svěřit osud českého národa do rukou Vůdce německé říše. Den poté byl výnosem Vůdce zřízen Protektorát Čechy a Morava. Funkce vrcholných státních orgánů byly omezeny, došlo k rozpuštění NS. Funkce prezidenta státu zůstala, ale k výkonu úřadu potřeboval zmocnění a pověření Vůdce. Funkce prezidenta se neshodovala s platnou ústavou z roku 1920.²¹

3.2.1 Ústava 9. května, ústavní zákon č. 150/1948 Sb.

Po 2. světové válce platila ústava z roku 1920, která byla samozřejmě několikrát novelizována. Zpočátku existovala snaha o uspořádání v tradicích předmnichovské republiky, což již nebylo možné. Dekret prezidenta republiky 11/1944 sb. zakotvil právní kontinuitu s předmnichovským ústavním systémem. Tím byly vyloučeny z právního řádu předpisy, které byly vydány od 30. 9. 1938 až do konce války. Uvedený dekret se nevztahoval na Slovensko, proto platnost zmiňovaného dekretu vytvářela právní dualismus v rámci Československa.²² Mezi stranami v NS zavládl konsensus, že je nutné přijmout novou ústavu. V květnu 1946 bylo zvoleno ústavodárné shromáždění, jehož hlavním úkolem bylo v průběhu následujících 2 let připravit novou ústavu. Nedlouho po zvolení ústavodárného shromáždění proběhla volba prezidenta republiky. Jediným kandidátem byl Edvard Beneš, pro kterého v červnu 1946 hlasovali všichni přítomní volitelé.²³

Během následujících 2 let vzniklo mnoho rozporů ohledně nové koncepce ústavy. První koncepcí byla úprava ústavy z roku 1920 s aktualizací na tehdejší dobu. Druhou koncepcí bylo vypracování úplně nové ústavy. Nakonec svou vizi ústavy prosadila v roce 1948 KSČ, výrazně jí pomohly události z února roku 1948. Ústava 9. května je známá

²¹ ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 63-102.

²² ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 107-118.

²³ ČERNÝ, Ondřej. *1946 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 28. února 2012]. Dostupné na < http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/424777>.

především tím, že formálně garantuje mnoho demokratických svobod, a to i přesto, že sloužila v následném období vlády jedné strany. V mnoha ohledech tedy nebyla dodržována.

Část ústavy, která se věnuje prezidentovi, se oproti ústavě z roku 1920 prakticky nezměnila. Prezidentem se mohla stát osoba volitelná do NS starší 35 let. Prezident byl stále volen NS při přítomnosti minimálně nadpoloviční většiny poslanců, ze kterých se pro nového prezidenta v tajné volbě musely vyslovit minimálně tři pětiny poslanců. Byla umožněna veřejná volba v případě, pokud byl nominován jen jeden kandidát. Prezident byl volen na 7 let, nikdo nesměl být zvolen více než dvakrát po sobě. Pokud byl zvolen jeden kandidát potřetí, musela uplynout od konce jeho druhého funkčního období minimálně 7 let. Rovněž prezidentovy pravomoci fakticky zůstaly stejné včetně toho, že veškerá výkonná moc nesvěřená výslovně prezidentovi příslušela vládě. Prezident jmenoval předsedu vlády, všechny ministry, stanovil jejich počet a rozhodoval, který ministr povede příslušný resort. Trestní stíhání prezidenta bylo možné pouze pro velezradu, trestem byla ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt. Prezident byl ze své funkce neodpovědný, za jeho projevy v souvislosti s prezidentským úřadem zodpovídala vláda. Ke všem úkonům, které vykonával ve sféře výkonné moci, potřeboval prezident spolupodpis odpovědného člena vlády.²⁴

Prezident Beneš v roce 1948 abdikoval. V době platnosti ústavy 9. května se konala prezidentská volba, do které nastupoval pouze jediný kandidát, Klement Gottwald. Pro něj zvedli ruku všichni přítomní volitelé, volba probíhala veřejně. V případě, že by kandidátů bylo více, volilo by se lístky, což se ovšem nestalo.

Další prezidentská volba proběhla v roce 1953. Původně se měla konat až v roce 1955, ale Klement Gottwald se konce svého mandátu nedožil. V té době moc ve státě ovládala komunistická strana, podle její hierarchie se dalo očekávat, že prezidentem se stane předseda vlády Antonín Zápotocký. V komunistické straně během příprav na volby zazněl také názor, že funkce prezidenta by měla být nahrazena kolektivním orgánem. Nakonec se ale nic takového nestalo a funkce prezidenta zůstala monokratická. Dne 21. března 1953 byl zvolen prezidentem Antonín Zápotocký, jediný kandidát, který byl vyučený kameník²⁵. Ani Zápotockému nebylo přáno aby svůj mandát dokončil, v listopadu 1957 podlehl infarktu. Podle zvyklostí by se dalo očekávat, že dalším prezidentem se stane předseda vlády Viliam Široký. Dne 19. listopadu 1957 proběhla další volba, ale nakonec nerozhodovali příslušníci

²⁴ Zákon číslo 150/1948 Sb. ve znění zákona číslo 152/1948 sb.

²⁵ ČERNÝ, Ondřej. *1953 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 28. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/424780>.

KSČ v republice, ale šéf politbyra Nikita Chruščov. Na jednání, které se konalo v Moskvě v době Zápotockého smrti Chruščov oznámil, že příštím prezidentem se stane Antonín Novotný, první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Volba Novotného byla formalitou, ruku pro něj ve veřejném hlasování zvedli všichni přítomní volitelé.

3.3. Období vlády jedné strany

Za období vlády jedné strany lze označit období od roku 1948 do roku 1989. Rozhodující silou ve státě byla komunistická strana, ta dominovala i nad ústavní autoritou. Ač ústavy v tomto období garantovaly lidská práva a svobody, toto období je charakteristické hlavně jejich porušováním.²⁶

3.3.1 Socialistická ústava z roku 1960

Tento ústavní zákon ve formě návrhu představil Národnímu shromáždění prezident republiky a první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný na začátku června 1960. Tato ústava zaváděla nový název republiky i nový státní znak a byla výrazem vybudování socialismu. Dokument poslanci jednohlasně přijali 11. července 1960 jako ústavní zákon č. 100/1960.²⁷ Socialistická ústava neobsahovala horizontální dělbu moci, naopak státní moc koncentrovala, nejvyšším orgánem státní moci bylo ustanoveno NS. Rovněž prezident republiky byl ze své funkce odpovědný NS. Během schvalování socialistické ústavy vyvstala otázka, zda by neměl místo prezidenta po vzoru SSSR vykonávat funkci hlavy státu kolektivní orgán. Nakonec bylo rozhodnuto, že hlava státu zůstane monokratická. Pravděpodobně k tomu přispělo, že v minulosti si v Československu získal prezident velice významné a respektované postavení, kterého se KSČ nechtěla vzdát. Prezident nebyl označován jako hlava státu, ale jako ten, kdo stojí v čele republiky. Právě formulací „v čele státu je prezident“ se ústava vyhnula koncepci prezidenta stojícího v čele exekutivy, což souviselo s odmítnutím dělby moci.²⁸

Prezident byl volen Národním shromážděním, musel přitom získat nejméně tři pětiny hlasů všech poslanců NS. Prezidentem se mohl stát každý občan, který byl volitelný do NS, pro funkci prezidenta stačil věk 21 let. Byla dána inkompatibilita funkce prezidenta se členstvím v Národním shromáždění v Čechách nebo na Slovensku, se členstvím ve vládě nebo národním výboru. Prezidentské funkční období bylo zkráceno ze sedmi na pět let, nebyla

²⁶ KLÍMA, Karel. Vývoj československé ústavy-osnova studie. In KLÍMA, Karel, JIRÁSEK, Jiří. *Poceta Jánu Gronskému*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 25-54.

²⁷ ČT24. 1960: Přijata byla nová "socialistická" Ústava ČSSR [online]. ct24.cz, 23. 7. 2008 [cit. 8. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/kalendarium/95451-prijata-byla-nova-socialisticka-ustava-cssr/>>.

²⁸ Gronský, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. s. 37.

dána nemožnost opětovných znovuzvolení.²⁹ Funkce prezidenta byla v době platnosti socialistické ústavy spíše reprezentativní, mnohem důležitější bylo vůdčí postavení ve stranické hierarchii, které tehdejší prezidenti zaujímal. Přitom prezident, který byl zvolen podle této ústavy, musel mít mnohem větší podporu v parlamentu, než prezidenti volení podle předchozích ústav. Dalo by se tedy říci, že prezident volený podle socialistické ústavy měl nejsilnější mandát.

Podle socialistické ústavy proběhla volba v roce 1964, jediným kandidátem byl Antonín Novotný, pro kterého 12. listopadu 1964 zvedlo ruku všech 294 přítomných volitelů.³⁰ Novotného období ve funkci prezidenta mělo být podle ústavy pětileté. Nepodařilo se mu jej dokončit z důvodu událostí, které přineslo Pražské jaro. Nejprve odstoupil z funkce prvního tajemníka ústředního sboru KSČ a následně i z funkce prezidenta. Události roku 1968 vyvolaly uvolnění ve společnosti. Vznikl rozpor mezi tím, jakého prezidenta si přál lid a jakého činovníci komunistické strany. Zatímco občané žádali stranicky neprověřeného kandidáta, ve straně byly myšlenky opačné. Nakonec se zrodil kompromis, do funkce prezidenta byl navržen armádní generál Ludvík Svoboda, hrdina 2. světové války. Tajná volba proběhla 30. března, Svoboda dostal 282 hlasů z 288 možných.³¹

3.3.2 Ústavní zákon o Československé federaci č. 143/1968 Sb.

Nejvýznamnější změnou, která souvisí s uvedeným ústavním zákonem, je vznik federativního státu na československém území. Došlo k rozdělení působnosti mezi federací a jednotlivými republikami, rovněž vznikl nový nejvyšší orgán státní moci, Federální shromáždění (FS). Prezidentovi Československé socialistické republiky bylo v ústavě věnováno pouhých 5 článků, které navazovaly na předchozí socialistickou ústavu. Prezidenta volilo FS, uvedenému orgánu byl prezident i odpovědný. Funkční období prezidenta bylo pětileté, pasivní volební právo měl každý občan volitelný do FS. Zákon o federaci nerozeznával jednotlivá kola volby, omezil se pouze na to, že k „*volbě prezidenta Československé socialistické republiky je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců sněmovny lidu, jakož i souhlasu třípětinové většiny Sněmovny národů*“.³²

Podle uvedené ústavy proběhly prezidentské volby v letech 1973, 1975, 1980, 1985 a 1989. Prezidentská volba v roce 1973 se konala 23. března, jediným kandidátem byl opět Ludvík Svoboda, který byl jednomyslně zvolen v tajném hlasování. Brzy po volbách, 25.

²⁹ Zákon číslo 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky, v původním znění.

³⁰ ČERNÝ, Ondřej. *1964 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 29. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427286>.

³¹ ČERNÝ, Ondřej. *1968 a 1973 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 28. února 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427285>.

³² Ústavní zákon č. 143/1968 v původním znění.

března 1974 oznámila Kancelář prezidenta republiky, že prezident nebude po přechodnou dobu přijímat návštěvy v důsledku onemocnění. Následovaly zprávy o špatném zdravotním stavu, dokonce i spekulace o smrti prezidenta. Podle § 64 ústavy převzala výkon funkce prezidenta vláda a pověřila jeho výkonem svého předsedu, Lubomíra Štrougala. Prezident se už do funkce nevrátil, ale ze své funkce rovněž neabdikoval, ať již proto, že nebyl schopen, nebo nechtěl. Dne 28. května 1975 byl FS schválen ústavní zákon 50/1975 Sb., který upravoval § 64 doplněním odstavce 2, který umožňoval zvolení nového prezidenta, pokud úřadující není schopen vykonávat svou funkci déle než rok. Téhož dne odpoledne byl do funkce prezidenta navržen Gustáv Husák.³³ Následující dne byl Gustáv Husák jednomyslně zvolen prezidentem.

Prezidentská volba 1980 se konala 22. května, jediným kandidátem byl Gustáv Husák, který byl znovu jednomyslně zvolen v tajné volbě. Volba se stejným průběhem proběhla i v roce 1985, ale svůj mandát nedokončil.

3.3.3 Pád komunistického režimu

Události roku 1989 donutily prezidenta Husáka abdikovat, což se stalo 10. prosince 1989. Další prezidentská volba proběhla ještě v roce 1989. Většina tehdejší společnosti znala jen komunistické politiky, a proto KSČ přišla s návrhem, aby nového prezidenta volili přímo občané. Zástupci Občanského fóra však přímou volbu odmítli, obávali se, že jejich kandidát by nemusel uspět z důvodu své relativní neznámosti v široké veřejnosti. Podle původního znění ústavy se měla volba prezidenta konat do 14 dnů po abdikaci, ale ústavní zákon č. 161/1989 Sb. tuto lhůtu prodloužil na 40 dní. Tento ústavní zákon stanovil, že volba se koná veřejným hlasováním a že funkční období prezidenta skončí 40 dní po ustavení nového FS, které vzejde ze svobodných a demokratických voleb. Dne 29. prosince 1989 byl prezidentem republiky zvolen Václav Havel. Nakonec se hlasovalo veřejně, jednalo se o specifickou volbu prezidenta, takzvaného pracovního prezidenta.³⁴ Veřejné hlasování bylo zvoleno i kvůli obavám, že by v tajném hlasování Havel nebyl zvolen. Ve veřejném Havel získal jednomyslně hlasy všech přítomných poslanců Sněmovny lidu i obou komor Sněmovny národů.

Další prezidentská volba proběhla přibližně po půl roce, musela se konat do 40 dnů od ustanovení nového FS, což stanovil ústavní zákon č. 161/1989 Sb. Volba se konala

³³ Gronský, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. s. 314.

³⁴ Gronský, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa IV*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. s. 44.

5. července 1990. Václav Havel původně uvažoval, že svůj prezidentský post přepustí Alexandru Dubčekovi, nakonec se rozhodl jinak. Tato skutečnost zklamala slovenskou stranu a stala se jedním z důvodů rozpadu federace. Slovenští poslanci dokonce do volby navrhli svého kandidáta Štefana Kvietika, který však kandidaturu odmítl a vyjádřil podporu Václavu Havlovi. Václav Havel byl jediným kandidátem na prezidenta, v tajné volbě získal 114 z 139 hlasů ve Sněmovně lidu, ve Sněmovně národů 63 ze 72 hlasů v české části a 41 z 57 hlasů ve slovenské části. Po dlouhé době prezident republiky neměl stoprocentní podporu poslanců.³⁵ Havlův mandát trval nikoli 5 let, jak předepisovala ústava, ale 24 měsíců. Havel tak chtěl sladit funkční období prezidenta s funkčním obdobím Federálního shromáždění, v souvislosti se zmíněnou snahou o sladění byl vydán Ústavní zákon č. 159/1990 Sb., který stanovil, že funkční období prezidenta zvoleného v demokratických svobodných volbách bude trvat 24 měsíců.³⁶ Výsledky voleb do FS vytvořily situaci, kdy nešlo nadále počítat s existencí federace. Mandát prezidenta Havla skončil 5. července 1992, přitom mohl ve své funkci ještě 3 měsíce setrvat, což mu dovoloval ústavní zákon č. 206/1992. Volba prezidenta proběhla 3. července 1992, proti sobě nastoupil kandidát koalice ODS-KDS Václav Havel a zcela neznámý Ing. Juraj Čopa z Košic, kterého navrhla SPR-RSČ. Čopa svůj souhlas s kandidaturou odvolal. Prezidenta se v této volbě nepodařilo zvolit. Opakovaná volba prezidenta se konala tentýž den odpoledne, ale prezident znovu nebyl zvolen. Ani v následujících týdnech se nedařilo zvolit prezidenta ČSFR, přitom Václav Havel se už o úřad neucházel. Dne 17. července 1992 přijala slovenská Národní rada deklaráci o svrchovanosti Slovenské republiky. V ten samý den Václav Havel v reakci na slovenskou deklaráci abdikoval k 20. červenci na funkci prezidenta ČSFR.³⁷

³⁵ ČERNÝ, Ondřej. *1989 a 1990 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 1. března 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427283>.

³⁶ Gronský, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa IV*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. s. 172.

³⁷ Gronský, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa IV*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. s. 460.

3.4 Rozpad federace

Přestože rozpad federace se odehrál v poměrně krátkém historickém období, je důsledkem dlouhodobého vývoje vztahů mezi Čechy a Slováky. Předzvěstí dělení Československa byla již federalizace státu v roce 1968, kdy Slovensko získalo vlastní vládu a parlament. Samostatnost ve skutečnosti existovala pouze teoreticky, v praxi totiž o politice rozhodovalo předsednictvo ÚV KSČ.

V revolučním období po listopadu 1989 vznikla v ČR a ve SR dvě opoziční hnutí, která se nikdy nespojila, z toho plynula existence dvou revolučních center v Praze a v Bratislavě. První větší krize vznikla v souvislosti s volbou prezidenta. Podle nepsaných pravidel federace, pokud byl za předsedu vlády zvolen Slovák, prezidentem se měl stát Čech. Dne 7. prosince 1989 se předsedou vlády stal Slovák Miroslav Čalfa, dalo se tedy předpokládat, že prezidentem se stane Čech, to se však neshodovalo s plány Alexandra Dubčeka. Reálně přitom hrozilo, že by prezident nebyl zvolen, pokud by všichni slovenští poslanci FS volili svého národního kandidáta. Tento problém byl nakonec vyřešen ústavním zákonem, který prosadil ústavní zákon č. 189/1989 Sb. Uvedený zákon zavedl kooptaci místo doplňovacích voleb v případě uvolnění poslaneckého místa. Na základě zákona byl Alexandr Dubček zvolen poslancem Sněmovny národů FS. O den později byl Václav Havel zvolen prezidentem, a tato krize byla zažehnána.³⁸

3.4.1 Pomlčková válka

Na společné schůzi FS byl jako první bod k jednání uveden návrh ústavního zákona o rekonstrukci zastupitelských sborů, který by usnadnil odstranění komunistických poslanců. Návrh ve sněmovně lidu prošel, ale nebyl přijat, neboť 22 poslanců se zdrželo hlasování. Během schůze žádal prezident Václav Havel o vystoupení a bylo mu vyhověno. Namísto očekávaného projevu k právě projednávanému zákonu navrhl změnu názvu státu a změnu státního znaku. Název Československá socialistická republika se měl změnit na Československá republika. Návrh nebyl přijat z procedurálních důvodů, nebyl totiž projednán ve výborech. Ihned po tomto projevu se spustila diskuze o správnosti navrhnutého názvu státu a státního znaku. Po vyjasnění kompetenčních otázek pak byl Slovenskou národní radou schválen ústavní zákon, kterým se název státu měnil ze Slovenská socialistická republika na Slovenská republika a název společného státu se měnil na Federácia Česko-Slovensko. Podobně Česká národní rada schválila změnu názvu státu na Česká republika, v otázce

³⁸ HAKAUF, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992* [online]. E-polis.cz, 8. únor 2011. [cit. 19. února 2012]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/583-deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>>.

společného státu měla zájem ponechat původní název Československá republika. Václav Havel ale návrh odmítl a podal nový návrh, aby stát nesl název Republika Česko-Slovenská. Dne 27. března 1990 mělo dojít k hlasování o novém názvu státu na společné schůzi FS. Nepodařilo se ale schválit žádný návrh a bylo nařízeno dohodovací jednání. Po dlouhém jednání pak zpravodaj výboru Miloš Zeman navrhl, aby název společného státu zněl Československá federativní republika, a jeho slovenský ekvivalent Česko-Slovenská federativní republika. V této podobě se název podařilo schválit a vyhlásit jako ústavní zákon číslo 81/1990 Sb.

Proti tomuto zákonu se ale na Slovensku vzedmula vlna nevole, kterou prezident Václav Havel řešil svoláním politických elit do Lánského zámku. Z jednání vzešel nový název, a to Česká a Slovenská federativní republika, který byl schválen v ústavním zákoně 101/1990 Sb.³⁹

Po volbách v roce 1990 se začal rýsovat problém, neboť strany na Slovensku obecně ve svých programech tíhly k osamostatnění Slovenska, zatímco strany, které zvítězily v ČR, ve svých programech operovaly spíše se zefektivněním federace.

19. června 1990 došlo ke schválení kompetenčního zákona, kterým byla zrušena či sloučena některá federální ministerstva, došlo i k přerozdělení pravomocí z federace na republiky. Posléze se na schůzi v Trenčianských Teplicích zástupci obou států dohodli na tom, že společný stát bude budován zdola. Prvně se měly vytvořit ústavy obou republik a teprve následně ústava federální.

Ve volbách v roce 1992 vyhrála v ČR dle očekávání ODS. Na Slovensku zvítězila HZDS, které do voleb šlo s programem, který obsahoval osamostatnění SR a přijetí ústavy, která bude zakotvovat např. funkci prezidenta SR. Po volbách bylo jasné, že zachování federace je nereálné. Předseda ODS Václav Klaus byl Václavem Havlem pověřen, aby sestavil federální vládu. K tomu bylo potřeba souhlasu HZDS, které přineslo požadavky nepřijatelné pro Václava Klause. Mimo jiné se jednalo o vznik konfederace na místo federace. Od té doby se Klaus začal soustředit na získání pozice předsedy vlády ČR. Z následných jednání vyplynulo, že udržení společného státu je nereálné, další jednání se pak soustředila na rozdělení federace na dva samostatné státy. Dne 8. října 1992 byl FS schválen nový kompetenční zákon, který federálním úřadům zmenšil pravomoci na minimum, o měsíc později byl schválen zákon o rozdělení majetku. Návrh zákona o zániku ČSFR, který počítal

³⁹ HAKAUF, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992* [online]. E-polis.cz, 8. únor 2011. [cit. 19. února 2012]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/politicke-theorie/583-deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>>.

se vznikem dvou nástupnických států a zánikem zbývajících federálních orgánů, se na společné schůzi FS 18. listopadu 1992 nepodařilo přijmout. K dalšímu jednání došlo 25. listopadu 1992, kde se hlasovalo o návrhu, který počítal s nutností schválení rozdělení republik referendem alespoň v jedné republice. Návrh nebyl přijat, po přestávce se znovu projednával původní návrh z 18. listopadu a ten byl nejtěsnější možnou většinou přijat. Vyhlášen byl jako ústavní zákon č. 542/1992 Sb., na jeho základě pak 31. prosince 1992 zanikla ČSFR a vznikly dva nové státy.⁴⁰

⁴⁰ HAKAUF, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992* [online]. E-polis.cz, 8. únor 2011. [cit. 19. února 2012]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/583-deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovakys-v-letech-1989-az-1992.html>>.

4. Česká republika - Ústava 1/1993 Sb.

Uvedená ústava byla schválena 16. prosince 1992, účinnosti nabyla 1. ledna 1993. Ústava operuje se systémem demokratické dělby moci. Státní moc se horizontálně dělí na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Vrcholným orgánem zákonodárné moci je Parlament, který je tvořen dvěma komorami, Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Vrcholným orgánem výkonné moci je vláda. Ústavní soud plní funkci ochránce ústavnosti. Prezident republiky je ústavou označen za hlavu státu. V ústavě je stanovena parlamentní forma vlády. Mezi jednotlivými vrcholnými orgány státních mocí existuje systém brzd a rovnováh.

4.1 Způsob a průběh volby prezidenta

Volbu prezidenta provádí Parlament, toto pravidlo bylo zakotveno již v ústavě z roku 1918. V historii naší republiky dosud nebyl prezident volen přímou volbou.

Článek 54 odstavec 2 ústavy uvádí, že prezident je volen na společné schůzi obou komor Parlamentu, taková schůze může být svolána podle článku 37 Ústavy předsedou Poslanecké sněmovny, pro její průběh platí jednací řád Poslanecké sněmovny. Společná schůze jako institut je předepsána pouze pro volbu prezidenta republiky a pro přijetí slibu prezidenta. Společná schůze obou komor Parlamentu je poměrně specializovaný orgán, který je určen hlavně pro volbu prezidenta. Další pravomoci by mohl společné schůzi obou komor přinést takzvaný „stykový zákon“ ale ten doposud nebyl přijat.

Společná schůze obou komor není speciální volební orgán, obě sněmovny jednájí na společné schůzi, ale odděleně, a to až do 3. kola volby. Kvórum i většina se počítají zvlášť, s výjimkou třetího kola volby.⁴¹ Volba prezidenta může mít 3 kola, pokud prezident není zvolen ani ve 3. kole, konají se nové volby.

Prezident republiky se ujímá své funkce složením slibu. Volební období prezidenta republiky začíná složením slibu a trvá pět let.

Volba se koná v posledních 30 dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, koná se volba do 30 dnů.⁴² Toto časové vymezení volby je poněkud strohé, v rámci jedné volby totiž mohou proběhnout až tři kola. V souvislosti s tím se v minulosti objevil problém, konkrétně v roce 2003. Po druhé neúspěšné volbě se objevil názor, že volba musí proběhnout do 30 dnů od uvolnění úřadu prezidenta, jak je stanoveno v článku 56, větě druhé. Tato myšlenka ovšem byla nesprávná, protože zmiňované ustanovení se vztahuje nikoli na řádné, ale na mimořádné prezidentské

⁴¹ FILIP, Jan. K některým otázkám parlamentní volby prezidenta republiky. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 60-79.

⁴² Zákon číslo 1/1993, Ústava ČR. Ve znění zákona číslo 319/2009 Sb.

volby.⁴³ Toto ustanovení obsahuje popis dvou situací. První věta „*volba se koná v posledních třiceti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky*“ popisuje situaci, kdy funkce prezidenta republiky je řádně obsazena a jeho volební období se chýlí ke konci. Naopak druhá věta „*Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, koná se volba do třiceti dnů*“ popisuje situaci, kdy došlo k uvolnění úřadu prezidenta republiky před uplynutím jeho volebního období, v úvahu přichází abdikace, smrt prezidenta, či rozhodnutí o velezradě prezidenta. Věta druhá nemůže být použita v situaci, kdy řádně skončí volební období úřadujícího prezidenta a ještě není zvolen prezident nový.⁴⁴

Ani tři kola volby nezaručují, že prezident bude zvolen během jedné prezidentské volby. Lhůta k provedení nové volby není explicitně stanovena. Pokud prezident není v řádné době zvolen před koncem období předchozího prezidenta, přechází výkon pravomocí prezidenta republiky na předsedu Poslanecké sněmovny a předsedu vlády podle článku 66 ústavy, což platí až do doby, kdy se nový prezident ujme úřadu složením slibu.

Existuje teoretická šance, že se vedle sebe sejde úřadující a nově zvolený prezident republiky. To by ale nečinilo problém, protože nový prezident se ujímá své funkce složením slibu, složení prezidentského slibu má konstitutivní účinky. Tato situace však zatím v době platnosti Ústavy ČR nenastala.⁴⁵

V Ústavě ani v žádném zákoně není stanoveno, zda prezidentská volba probíhá veřejně či tajně, přípustné jsou obě možnosti. Přitom v minulosti byla až na výjimky⁴⁶ vyžadována tajná volba. O způsobu hlasování se rozhoduje na základě návrhu předsedajícího společné schůze obou komor. Důležitá je otázka, zda se o způsobu hlasování rozhoduje společným hlasováním obou komor, či v jednotlivých komorách. Pokud se využije společného hlasování, jde v podstatě o vměšování jedné komory do rozhodování té druhé. Za správné řešení považuji, pokud každá komora rozhodne o způsobu volby odděleně.

V roce 2008 předsedající společné schůze navrhl tajný způsob hlasování, a v případě, že nebude schválen v obou komorách, bude se automaticky volit veřejně. Tento způsob ovšem není příliš šťastný, neboť předsedající může výrazně ovlivnit volbu podle svých nebo stranických preferencí. Obzvláště pak v případě, kdy si je vědom, že by každá komora favorizovala jiný způsob volby. Ideální by byla situace, kdyby se obě komory na způsobu

⁴³ FILIP, Jan. K některým otázkám parlamentní volby prezidenta republiky. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 60-79.

⁴⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír (ed). A kol. *Ústava ČR.komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck 2009, s. 419-420 (čl. 56 Ústavy).

⁴⁵ VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). *Ústava a ústavní řád ČR*. Praha: Linde, 2010, s. 682-683 (čl. 56 Ústavy).

⁴⁶ Veřejná volba byla možná podle Ústavy z roku 1948, v případě, že byl nominovaný jen jeden kandidát, veřejná volba byla také použita pro první zvolení Václava Havla.

volby dohodly ještě před volbou, to se ale ne vždy podaří. Celou tuto problematiku měl řešit „stykový“ zákon, ten se ale nepodařilo schválit.⁴⁷

V prvním kole je zvolen prezidentem kandidát, který získá nadpoloviční většinu všech poslanců i nadpoloviční většinu všech senátorů. Žádná komora nemůže být druhou přehlasována. Pokud nebyl prezident zvolen, koná se do 14 dnů druhé kolo volby. V druhém kole se spolu utkávají kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně a kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Senátu. Je-li více kandidátů, kteří získali stejný nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně nebo v Senátu, sečtou se hlasy pro ně odevzdané v obou komorách a do druhého kola postupuje kandidát, který získal vyšší počet hlasů. Ve druhém kole je zvolen kandidát, který získá nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a nadpoloviční většinu přítomných senátorů.

Pokud nebyl prezident republiky zvolen ani ve druhém kole, koná se do 14 dnů třetí kolo volby, v němž je zvolen kandidát z druhého kola, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a senátorů. Ve třetím kole jsou komory schopny se usnášet, pokud je přítomna alespoň jedna třetina jejich členů. U celého Parlamentu to může znamenat, že postačuje, aby se dostavilo 67 poslanců a 27 senátorů. Od těchto 94 poslanců a senátorů potřebuje vítězný kandidát nadpoloviční většinu, celkem 48 hlasů. Teoreticky je možná situace, kdy bude zvolen prezident, pro kterého nehlasoval žádný ze senátorů.⁴⁸

Jak již bylo uvedeno, pokud není úspěšná ani třetí volba, konají se volby znovu.

Volbu kandidátů na prezidentský úřad upravuje článek 58 odstavec 1 ústavy, který stanoví, že navrhopvat kandidáta je oprávněno nejméně 10 poslanců nebo 10 senátorů. Z článku jasně vyplývá, že kandidáty navrhuje skupina poslanců, či senátorů, nikoli politické strany. Relativně nízký počet 10 poslanců či senátorů způsobuje, že většina kandidátů na prezidenta bývá navržena a podporována jen jednou politickou stranou.

Návrhy prezidentských kandidátů se předkládají společné volební komisi, a to nejpozději do 48 hodin před dnem volby prezidenta. Tato lhůta vyplývá z přílohy číslo 2 k jednacímu řádu Poslanecké sněmovny. Není upraveno, zda jeden poslanec, či senátor může být podepsán pod několika návrhy kandidátů na prezidenta republiky, stejně není upraven postup, kdy některý se signatářů svůj podpis odvolá, respektive, zda tak může učinit.⁴⁹

⁴⁷ SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír (ed). A kol. *Ústava ČR.komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck 2009, s. 690-699 (čl. 58 Ústavy).

⁴⁸ SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír (ed). A kol. *Ústava ČR.komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck 2009, s. 424-430 (čl. 56 Ústavy).

⁴⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. In SLÁDEČEK, Vladimír (ed). A kol. *Ústava ČR.komentář*. 1. vydání.

Teoreticky se tedy může stát, že bude odvolán souhlas jednoho ze signatářů návrhu až po předložení návrhu volební komisi. Existuje tedy otázka, zda souhlas 10 senátorů je nutným předpokladem pouze do doby, kdy se předkládá návrh společné volební komisi, nebo zda je to nutný předpoklad pro celou dobu voleb. Rovněž neexistuje limit pro počet kandidátů do prvního kola prezidentské volby.

Co se týče pasivního volebního práva, článek 57 ústavy stanoví, že prezidentem republiky může být občan, který je volitelný do Senátu. Odstavec 2 tohoto článku pak stanoví, že prezidentem nemůže být nikdo zvolen více než dvakrát za sebou. Toto ustanovení navazuje na ústavu z roku 1920, kde bylo uvedeno: *Nikdo nemůže býti více než dvakrát po sobě zvolen. Kdo byl prezidentem po dvě po sobě jdoucí volební období, nemůže opět zvolen býti, dokud od skončení posledního období neuplyne sedm let; ustanovení toto nevztahuje se na prvního presidenta Československé republiky.*⁵⁰ Z dikce současné ústavy vyplývá, že není omezeno, kolikrát může být konkrétní člověk zvolen prezidentem, omezuje pouze, kolikrát nesmí být zvolen za sebou. Teoreticky je tedy možné ustanovení článku 57 odstavce 2 obejít tím, že nově zvolený prezident republiky se okamžitě po složení slibu vzdá svého úřadu a tím umožní bývalému prezidentovi republiky, který již byl dvakrát zvolen, aby mohl být zvolen znovu. Ukazuje se tedy, že autoři ústavy z roku 1920 si podobné možnosti byli vědomi a toto nebezpečí eliminovali podmínkou uplynutí 7 let od skončení posledního období, samozřejmě s výjimkou T. G. Masaryka.

Zajímavé je, že není stanoveno, zda kandidát na prezidenta musí se svým návrhem souhlasit. Článek 21 LZPS stanoví, že přístup k voleným funkcím je právem a nikoli povinností, proto je zbytečné nutnost souhlasu znovu zakotvovat. Nedokonalostí článku 57 je fakt, že jsou sice stanoveny podmínky pro kandidáta na prezidentský úřad (občanství ČR, volitelnost do senátu, tedy věk 40 let, způsobilost k právním úkonům, nemožnost zvolení více než dvakrát za sebou), neexistuje však orgán, který by podle těchto kritérií provedl selekci, a to jak na ústavní, tak i zákonné úrovni. Může se tedy stát, že Parlament bude hlasovat o kandidátech, kteří nemohou vykonávat funkci prezidenta republiky. Ale v praxi volitelnost kandidátů ověřuje volební komise. V současné době neexistuje právní základ pro kontrolu způsobilosti kandidátů volební komisí. Pokud by kandidát nesplňoval podmínky volitelnosti, neexistuje právní podklad pro znemožnění jeho kandidatury, není možný ani opravný

Praha: C. H. Beck 2009, s. 426-428 (čl. 58 Ústavy).

⁵⁰ § 58 odstavec 4 z.č. 121/1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

prostředek. Navíc není ani možnost obrátit se na Ústavní soud, který už odmítl, že by měl pravomoc přezkoumávat prezidentskou volbu.⁵¹

4.2 Přímá volba v ČR

Popsaný způsob volby prezidenta podle ústavy 1/1993 se v blízké budoucnosti zařadí do historie. Dne 8. 2. 2012 po Poslanecké sněmovně, která tak učinila již dříve, i Senát schválil změnu ústavy, která mění způsob volby prezidenta z původní nepřímé volby na volbu přímou. Tato novela mění znění několika článků ústavy. Prezident republiky již nebude volen Parlamentem na společné schůzi obou komor, ale bude volen v přímých volbách.⁵² Volba se bude konat tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. V prvním kole volby bude zvolen kandidát, který získá nadpoloviční počet platných hlasů oprávněných voličů. Nenajde-li se takový kandidát, koná se do 14 dnů po začátku prvního kola druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola volby. *„Při rovnosti hlasů postupují do druhého kola volby všichni kandidáti, kteří v prvním kole volby získali nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů, a nejsou-li takoví kandidáti alespoň dva, postupují i kandidáti, kteří obdrželi druhý nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů.“* Tato kostrbatá formulace v praxi znamená, že pokud do voleb kandidují např. 4 kandidáti a všichni získají stejný, tím pádem nejvyšší, počet hlasů, postoupí do druhého kola všichni. V případě, že jeden kandidát získá nejvyšší počet hlasů a 2 kandidáti shodně druhý nejvyšší počet hlasů, postupují do druhého kola volby 3 kandidáti.

Ve druhém kole zvítězí kandidát, který obdrží nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Je-li takových kandidátů více, prezident republiky není zvolen a do 10 dnů se vyhlásí nová volba prezidenta republiky. Druhé kolo volby může proběhnout, i když v něm bude jen jeden kandidát na prezidenta. Může to nastat v případě, že se jeden z kandidátů vzdá práva kandidovat nebo přestane být volitelný.

Navrhovat kandidáty bude smět každý občan ČR, který dosáhl věku 18 let. Návrh musí být podpořen peticí, kterou podepíše 50 000 občanů ČR oprávněných volit prezidenta republiky. Dále bude moci navrhnout prezidenta 20 poslanců nebo 10 senátorů. Podmínky pro právo volit jsou stejné jako pro volby do Poslanecké sněmovny, tedy věk 18 let.

Volba se bude konat v posledních 60 dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky, nejpozději 30 dnů před uplynutím volebního období úřadujícího prezidenta. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, je pro novou volbu prezidenta stanovena lhůta 90 dnů.

⁵¹ VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). Ústava a ústavní řád ČR. Praha: Linde, 2010, s. 684-690 (čl. 57 Ústavy).

⁵² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Nově bude prezident skládat slib do rukou předsedy Senátu. Novela ústavy počítá s tím, že např. podrobnosti pro volbu prezidenta a navrhování kandidátů upraví zvláštní zákon. Prezident může být stíhatelný za velezradu. Ústavní žalobu proti prezidentovi k Ústavnímu soudu bude oprávněn podat Senát se souhlasem Poslanecké sněmovny. K přijetí takového návrhu bude potřeba třípětinové většiny přítomných senátorů a třípětinové většiny všech poslanců. Poslanecká sněmovna má na takové rozhodnutí lhůtu tři měsíců, v případě, že se nevyjádří, platí fikce negativního rozhodnutí.⁵³ Samotná fikce negativního rozhodnutí byla implementována z toho důvodu, aby se předešlo destabilizaci republiky, kterou by způsobilo nepřiměřeně dlouhé projednávání senátního návrhu ve sněmovně. Fikce negativního rozhodnutí se jeví logičtější, protože pozitivní fikce by umožňovala schválení žaloby proti prezidentovi jen s pomocí obstrukcí.

V důvodové zprávě k vládnímu návrhu 415 z roku 2011, který navrhuje vydat zákon ke změně Ústavního zákona 1/1993 Sb., je uvedeno, že jeho důležitým záměrem je prohloubení účasti veřejnosti na správě věcí veřejných přímým rozhodováním o obsazení úřadu prezidenta. Tvůrci novely poukazovali na to, že v Evropě je volen prezident přímo občany i v zemích, které jsou parlamentními republikami.

Nově bude vyhlášovat prezidentskou volbu předseda Senátu. Změna předsedy Senátu namísto předsedy Poslanecké sněmovny je odůvodněna tím, že Senát je permanentní, nerozpuštělný ústavní orgán a zajišťuje tak kontinuitu. Pouze v případě, že by předseda Senátu nebyl zvolen, vyhlášoval by volby předseda Poslanecké sněmovny, toto ustanovení slouží jako pojistka proti ústavní krizi, kterou by způsobila nemožnost vyhlásit prezidentské volby při neobsazení funkce předsedy Senátu. Do rukou předsedy Senátu pak prezident rovněž skládá slib a vzdává se svého úřadu, i to je odůvodněno především nerozpuštělností Senátu.

Odhadované náklady na první kolo přímé volby prezidenta se pohybují okolo 500 milionů Kč, v případě konání dvou kol 750 milionů Kč plus náklady na korespondenční hlasování.⁵⁴

Zmiňovaná novela ústavy nestanoví žádný finanční strop pro prezidentskou kampaň. V době jejího schvalování mezi politickými stranami existovala shoda, že by mělo být finanční omezení inkorporováno, ale nepanovala shoda o detailech. Sociální demokracie navrhovala strop ve výši 15 milionů korun, ministr vnitra Jan Kubice naopak zavedení limitů

⁵³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu 415, Poslanecká sněmovna, 2011, VI. Volební období.

nepodporoval vůbec. Vzhledem k větší pravděpodobnosti schválení novely nakonec žádný finanční strop do návrhu nebyl vložen.

Co se týká kontroly podpisů, bude se ověřovat jen kontrolní vzorek, 8 500 podpisů a ten se bude kontrolovat. Původně bylo navrženo, aby v případě, že u jednoho procenta podpisů budou nesrovnalosti, byl vytvořen nový vzorek, tedy dalších 8 500 podpisů. A kdyby tento obsahoval více než procento chyb, kandidát by byl z volby vyřazen. V podstatě by tak stačilo 170 chybných podpisů pro vyřazení kandidáta z volby. Nakonec se ale limit zvedl na tři procenta chyb a kandidát by z volby vypadl jen v případě, že by měl tolik chybných hlasů v petici, že by nesplnil počet nutný pro kandidaturu. Kontrola všech podpisů a údajů na peticích je však v podstatě nemožná, jak namítal například předseda ústavního soudu Václav Rychetský.⁵⁵

4.3 Postavení prezidenta v ústavě ČR

Postavení prezidenta je silně determinováno formou vlády, v ČR je formou vlády parlamentní republika. I když je prezident v ústavě uveden jako první instituce v hlavě třetí, čímž je zařazen pod moc výkonnou, má prezident postavení hlavy státu a ne vrcholného orgánu výkonné moci. Vrcholným představitelem moci výkonné je vláda.

Ovšem interpretace, že prezident je součástí výkonné moci není jediným možným výkladem. Objevují se názory, že prezident je jakousi specifickou, neutrální mocí. K tomuto názoru se přiklání Václav Pavlíček, v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/01 tento názor vyjádřil i ústavní soud, později však od tohoto názoru upustil a označil prezidenta za orgán výkonné moci. Postavení prezidenta jako neutrální moci by nutně muselo souviset s tím, že prezidentem by byl někdo, kdo je politicky nestranný. Takové vnímání je sice ve veřejnosti rozšířené, avšak z právního hlediska je nemožné, protože prezident doposud byl volen příslušníky politických stran v parlamentu. Diskuze, zda je či není prezident součástí moci výkonné, nadále pokračují. Podle systematiky ústavy je prezident součástí výkonné moci. Podporu tohoto tvrzení nabízí článek 2 odstavec 2 ústavy, který nepočítá s existencí jiných než zákonodárných, výkonných a soudních ústavních orgánů, výjimky jsou výslovně zmíněny.⁵⁶

K takovému postoji se připojil i Nejvyšší správní soud a Ústavní soud. Nejvyšší správní soud vyslovil v rozsudku č. j. 4 Aps 3/2005 názor, že prezident je součástí moci výkonné. Při výkonu své pravomoci jmenovat soudce pak vystupuje prezident coby správní úřad svého druhu. Samotné rozhodnutí jmenování soudců má povahu správního úkonu.

⁵⁵ NĚMEC, Jan. *Připravte si podpisy. Tady jsou pravidla přímé volby* [online]. aktualne.cz, 22. února 2012 [cit. 12. března 2012]. Dostupné na < <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=734157> >.

⁵⁶ VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). *Ústava a ústavní řád ČR*. Praha: Linde, 2010, s. 656-658 (čl. 54 Ústavy).

Ústavní soud při rozhodování o ústavní stížnosti soudkyně Brožové proti rozhodnutí prezidenta o jejím odvolání z funkce předsedkyně Nejvyššího soudu označil prezidenta za pouhý orgán moci výkonné, který nesmí vykonávat vliv na soudní moc.

Postavení prezidenta republiky je určeno rozsahem jeho odpovědnosti, kterou má z výkonu svého úřadu, a také výčtem pravomocí, které může vykonávat bez součinnosti jiného ústavního orgánu. Pro právní postavení prezidenta je tak velmi důležitý rozsah jeho zodpovědnosti. Prezident ČR není z výkonu své funkce odpovědný, jak je stanoveno v článku 54 odstavci 3 Ústavy. Lze tedy konstatovat, že prezident republiky v souvislosti s výkonem své funkce nemůže být veden k politické, občanskoprávní, trestní ani disciplinární odpovědnosti.⁵⁷ Koncepce neodpovědnosti hlavy státu je pro parlamentní republiky tradiční. Přesto ústava z roku 1960 zakotvila odpovědnost prezidenta Národnímu shromáždění. Další výjimkou je Slovensko, kde prezidenta může dle článku 106 slovenské ústavy odvolat lid v lidovém hlasování.

Prezident ČR není z výkonu své funkce odpovědný i v mezinárodním rozměru, hlava státu nemůže být souzena před soudy jiných států, výjimku tvoří mezinárodní tribunály. Neodpovědnost prezidenta konkretizuje článek 65 ústavy, nelze ho tedy zadržet, trestně stíhat, ani stíhat pro přestupek či jiný správní delikt. Zároveň ústava neupravuje možnost, aby byl prezident odvolán. Jedinou výjimku tvoří stíhání pro velezradu. Takto široká neodpovědnost je v jiných zemích poměrně neobvyklá. Prezident ČR je však odpovědný občanskoprávně. Problematické je rozhodnutí, zda se jedná o jednání prezidenta jako hlavy státu nebo jako soukromé osoby. Tuto otázku si kladl ústavní soud ČSFR a v usnesení 7/1992 Sb. uvedl, že vzhledem k tomu, že právní řád nedává přesnou odpověď, co tvoří náplň funkce prezidenta republiky, je v pochybnostech nutno jeho jednání vykládat jako jednání hlavy státu.⁵⁸ Za jednání prezidenta může nést odpovědnost vláda, jedná se o rozhodnutí prezidenta republiky, které potřebuje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.⁵⁹ Kontrasignace však není podmínkou pro všechny akty prezidenta republiky. Článek 63 odstavec 3 ústavy stanoví, že akty, které vyžadují kontrasignaci, jsou rozhodnutí podle článku 63 odstavce 1 a 2. Za tato rozhodnutí prezidenta republiky nese odpovědnost vláda jako celek. Někteří konstitucionalisté jako Gerloch, Hřebejk či Zoubek spatřují v odpovědnosti vlády za kontrasignovaná rozhodnutí prezidenta zvýrazňování prvků prezidentského systému a také

⁵⁷ JANSTOVÁ, Kateřina. Právní postavení prezidenta republiky v ústavním systému ČR. In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky: Evropeizace ústavních systémů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007, s. 67-79.

⁵⁸ VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). *Ústava a ústavní řád ČR*. Praha: Linde, 2010, s. 666-667 (čl. 54 Ústavy).

⁵⁹ Čl 63 odst. 4 Ústavy.

propojení funkce prezidenta a vlády.⁶⁰ Prezident totiž musí vystupovat společně a ve shodě s vládou, jako součást výkonné moci. Byla vytvořena vzájemná závislost prezidenta a vlády, obě instituce musí spolupracovat, a tím dochází k zamezení dvoukolejnosti v rámci výkonné moci.

Prezident republiky může v určitých případech činit rozhodnutí, která kontrasignaci nevyžadují. Je tomu tak u rozhodnutí, která upravuje článek 62 ústavy, a úkony vyjmenované v článku 63 odstavec 1, pokud jsou učiněny jinou formou než rozhodnutím. V souladu s článkem 54 odstavec 3 za ně prezident není odpovědný, neboť není z výkonu své funkce odpovědný. Avšak pokud do této úvahy zahrneme i článek 63 odstavec 4 ústavy, musíme nutně dojít k závěru, že za taková rozhodnutí není odpovědna ani vláda, taková rozhodnutí totiž nevyžadují spolupodpis, tím pádem nespĺňují podmínku, kterou stanoví zmíněný článek. Tento stav vytváří možnost, že za výkon prezidentského úřadu nenese žádný ústavní orgán zodpovědnost. Takový stav není slučitelný s principy právního státu. Absolutní neodpovědnost prezidenta za úkony učiněné při výkonu jeho pravomocí přesahuje postavení prezidenta i v prezidentských republikách. Prezident by byl odpovědný jedině v případě velezrady. V soukromoprávní oblasti není odpovědnost prezidenta omezena ani vyloučena. Není tedy vyloučena odpovědnost republiky například ze závazkových právních vztahů. To neplatí u trestní odpovědnosti, tedy odpovědnosti za trestné činy, správní delikty a přestupky, ale podle článku 65 odstavec 1 ústavy jej nelze zadržet ani stíhat pro zmíněné činy. Trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta je navždy vyloučeno, jak uvádí článek 65 odstavec 3 ústavy.⁶¹

4.3.1 Výlučné, osobní pravomoci prezidenta

Tyto pravomoci jsou označeny za osobní, výlučné, privilegované. Není totiž nutné, aby byly podepsány členem vlády, jejich výkon ovšem bývá podmíněn spoluprací s jiným subjektem. Tyto pravomoci jsou uvedeny v článku 62 Ústavy, a nesmí být omezeny ani podmíněny zákonem. Článek 62 slouží jako seznam nekontrasigovaných pravomocí prezidenta. Přesto mohou být zmíněny i na jiných místech ústavy, např. pravomoc rozpustit Parlament se v ústavě nachází i v článku 35.⁶² Všechny tyto pravomoci fungují jako brzda

⁶⁰ JANSTOVÁ, Kateřina. Právní postavení prezidenta republiky v ústavním systému ČR. In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky: Evropeizace ústavních systémů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007, s. 67-79.

⁶¹ JANSTOVÁ, Kateřina. Právní postavení prezidenta republiky v ústavním systému ČR. In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky: Evropeizace ústavních systémů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007, s. 67-79.

⁶² VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). *Ústava a ústavní řád ČR*. Praha: Linde, 2010, s. 708 (čl. 62 Ústavy).

v systému dělby moci. Ale i pravomoci podle článku 62 se dají rozdělit. Důležitým kritériem je samostatnost prezidenta při takovýchto aktech.

Prezident může bez přímého souhlasu jiného ústavního orgánu nebo jiné omezující podmínky jmenovat členy Bankovní rady České národní banky, odpouštět a zmírňovat tresty uložené soudem, nařizovat, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, zahlazovat odsouzení, má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního, podat Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona. Tyto pravomoci fungují jako vyvážení pozic ostatních mocí ve státě. Další pravomoci jsou rozpuštění Poslanecké sněmovny a jmenování předsedy a místopředsedy Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Zde je ale omezen okruh soudců, ze kterých může vybírat.

Další pravomoci jsou už samostatné méně. Prezident republiky je podle článku 62 ústavy oprávněn jmenovat a odvolávat předsedu a další členy vlády, přijímat jejich demisi, odvolávat vládu a přijímat její demisi. Při jmenování předsedy vlády má prezident volnost při prvním a druhém pokusu, při třetím už je povinen jmenovat kandidáta, kterého navrhne předseda Poslanecké sněmovny, jak je stanoveno v článku 68 odstavec 4 ústavy. Při prvním a druhém pokusu je pak jeho rozhodování právně omezeno jen tím, že je povinen jmenovat osobu, která se podle platného práva může stát předsedou vlády. Existuje ústavní zvyklost, že alespoň v prvním kole by měl být jmenován předseda vítězné strany ve volbách.

Pověření vlády, jejíž demisi přijal, aby vykonávala prozatímně do jmenování nové vlády je prezidentova povinnost, nikoli rozhodnutí.⁶³

4.3.2 Pravomoci vázané na součinnost vlády

Pravomoci, které jsou vázány na součinnost vlády, jsou vyjmenovány v článku 63 ústavy, nejde o osobní pravomoci prezidenta, ale o pravomoci, které vykonává v součinnosti s vládou. I tento článek tvoří katalog kontrasignovaných pravomocí, některé z nich lze najít i na jiných místech Ústavy. Kontrasignované pravomoci prezidenta jsou zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikování mezinárodních smluv, vrchní velení ozbrojeným silám, pravomoc přijímat vedoucí zastupitelských misí, pověřovat a odvolávat vedoucí zastupitelských misí, vyhlašovat volby do Poslanecké sněmovny a Senátu, jmenovat a povyšovat generály, propůjčovat státní vyznamenání, jmenovat soudce a právo udělovat amnestii.

⁶³ WINTR, Jan. Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů. In ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. 1. vyd. Brno: MU Brno, 2008. s. 26-27.

4.4 Prezidentské volby v době platnosti ústavy ČR

4.4.1 Prezidentské volby 1993

Uvedené volby se konaly podle ústavy ČR nedlouho po abdikaci Václava Havla z funkce prezidenta ČSFR. První prezidentské volby ČR se konaly na druhé schůzi Poslanecké sněmovny. Po dlouhé době byl více než jeden kandidát. Proti Václavu Havlovi nastoupila komunistická kandidátka Marie Stiborová a kandidát Republikánské strany Miroslav Sládek. Prvního prezidenta volila pouze dolní komora, protože Senát, i když byl uveden v ústavě, ještě v té době nebyl obsazen. Poslanci odhlasovali rozpravy o kandidátech, které nakonec trvaly asi osm hodin a byly využity k osobním útokům a urážkám hlavně poslanci Republikánské strany. Volby se konaly tajně, volba se nijak neprotahovala a prezident byl zvolen hned v prvním kole. Bylo odevzdáno 194 platných a 6 neplatných lístků, Václav Havel získal 109 hlasů, Marie Stiborová 49 hlasů a Miroslav Sládek 14 hlasů.⁶⁴ Havel se tak stal potřetí prezidentem, tentokrát ovšem prvním prezidentem ČR.

4.4.2 Prezidentské volby 1998

Tyto prezidentské volby proběhly v dosti neklidné situaci, Václav Havel totiž nedlouho před nimi zpochybnil způsob vládnutí koalice. Přesto však vstupovat do prezidentských voleb jako kandidát koaličních stran. Další kontroverzi způsobil Miroslav Sládek, který za své zatčen za výroky na stranu Německa v době ratifikace Česko-německé deklarace. Republikáni navrhli Miroslava Sládka, posledním kandidátem byl Stanislav Fischer, kterého navrhli komunisté. O novém prezidentovi hlasovaly obě parlamentní komory, protože v roce 1996 vznikl Senát. Volilo se tajně. V prvním kole se nepodařilo zvolit žádného z kandidátů, zejména proto, že ODS v první kole nechtěla zvolit prezidenta, aby vyjádřila nespokojenost s tím, že ji prezident kritizuje. V rozpravě před touto volbou opět zazněly útoky na hlavu státu, hlavně z úst republikánských poslanců, ale i od jiných stran. Právě kontroverze, která vznikala při nepřímé volbě v Parlamentu, byla jedním z argumentů pro zavedení přímé volby, protože prezidentská volba se zvrhla až v nedůstojnou frašku. Do druhého kola postoupil jen Václav Havel. K druhému kolu se dostavilo 192 poslanců a všichni senátoři, přičemž pro Václava Havla hlasovalo 99 poslanců a 47 senátorů. Splnil tedy podmínky pro zvolení ve druhém kole. Republikánská strana po volbě prostřednictvím

⁶⁴ ČERNÝ, Ondřej. *1992 a 1993 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 1. března 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427281>.

Jana Vika oznámila, že neuznává proběhlou volbu prezidenta. Závěrečná řeč republikánů byla doprovázena nesouhlasným pískotem Havlovy manželky Dagmar.⁶⁵

4.4.3 Prezidentské volby 2003

Již před volbami bylo jasné, že Václav Havel již nebude prezidentem ČR. Článek 57 ústavy totiž vylučuje, aby se někdo stal prezidentem více než dvakrát za sebou. Uvedené volby probíhaly bez silného kandidáta na prezidentské křeslo. I díky tomu se nepodařilo prezidenta zvolit ve dvou volbách ani ve třetím kole. Bylo nutné přikročit k historicky první třetí volbě. V mezičase mezi druhými a třetími volbami skončilo funkční období Václava Havla. Třetí volba proběhla 28. února 2003. Koalice jako svého kandidáta vyslala Jana Sokola, ODS nominovala Václava Klause. Volilo se opět tajně. V prvním kole prezident zvolen nebyl, přičemž každý z kandidátů zvítězil v jedné z komor, proto do dalšího kola postoupili oba. Druhé kolo rozhodující nebylo, ale ve třetím se podařilo zvolit prezidenta, když Václav Klaus získal 143 hlasů z obou komor.⁶⁶ Během této prezidentské volby opět znělo volání pro zavedení přímé volby prezidenta, protože uvedené volby znovu probíhaly nedůstojně.

4.4.4 Prezidentské volby 2008

Jednalo se pravděpodobně o poslední prezidentskou volbou na území ČR, ve které byl zvolen prezident v nepřímé volbě. Volby se konaly 8. února 2008. Do první volby byl za ODS nominován Václav Klaus, za Stranu zelených Jan Švejnar, který měl taktéž podporu ČSSD. Na společnou schůzi obou komor dorazilo 200 poslanců a 81 senátorů. První problém nastal, když se schvaloval způsob volby. Poslanci se zpočátku vůbec neshodli na způsobu volby. Předseda sněmovny Vlček proto navrhl, že se volit bude tajně, a v případě, že jedna z komor tajnou volbu neschválí, proběhne volba veřejná. V minulých volbách využívaná tajná volba byla ve sněmovně zamítnuta. Volilo se tedy veřejně.⁶⁷ Hlasovat o tom, kdo bude nový prezident, se začalo až kolem osmé hodiny večerní. V prvním kole se nepodařilo zvolit prezidenta, protože Václav Klaus získal nadpoloviční většinu v senátu, celkem 47 hlasů, ale ve sněmovně jen 92 hlasů, Jan Švejnar získal v senátu 32 hlasů, ve sněmovně 106 hlasů, tedy nadpoloviční většinu. Ani jeden z kandidátů nezískal potřebný počet hlasů, kterým by zvítězil v teoretickém třetím kole.

⁶⁵ ČERNÝ, Ondřej. *1998 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 1. března 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427279>.

⁶⁶ HIKELOVÁ, Hana. *2003 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427278>.

⁶⁷ *On-line z pátku: hádky, dvě kola volby, žádný prezident.* [online]. Ihned.cz. 8.2.2008. [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-22913260-on-line-volbu-oddaluji-hadky>>.

Ihned následovalo druhé kolo volby, ve kterém byli shodní kandidáti. Ani druhé kolo rozhodnutí nepřineslo. Přesto Václav Klaus získal 142 hlasů, což byl mu stačilo ke zvolení ve třetím kole. Třetí kolo volby se však již ten den nekonalo, protože poslanci se dohodli, že hlasovat se bude pouze do 21 hodin.⁶⁸ Třetí kolo se konalo následujícího dne od 10 hodin, které znovu přineslo několik kontroverzí. Mimo jiné se objevila prohlášení o zfalšování výsledků druhého kola, výhružná textová zpráva pro senátorku Juřenčákovou, kolaps a neúčast poslance Snítílého. Třetí kolo volby skončilo výsledkem 139 hlasů pro Václava Klause a 113 hlasů pro Jana Švejnar. K vítězství bylo třeba 140 hlasů. Prezident nebyl zvolen a bylo nutné přistoupit k nové volbě.⁶⁹

Druhá volba prezidenta se konala 15. února 2008. K dvěma kandidátům z minulé volby přibyla Jana Bobošíková, kandidátka KSČM. Poslanci rozhodli, že se bude hlasovat veřejně. Dříve, než se začalo hlasovat, stáhla Jana Bobošíková svou kandidaturu, takže druhá volba se nakonec konala se stejnými kandidáty jako volba první. K volbě se sešlo 199 poslanců, chyběla zástupkyně Strany zelených Olga Zubová, senátoři se sešli všichni. V prvním kole se nepodařilo získat prezidentské křeslo ani jednomu z kandidátů, oba postoupili do kola druhého. Ani v něm se nového prezidenta nepodařilo zvolit, to se ale neopakovalo v kole třetím, ve kterém Václav Klaus získal 141 hlasů, Jan Švejnar získal 119 hlasů. Václav Klaus se stal podruhé prezidentem ČR.

Obdobně jako po předchozích volbách, i v roce 2008 se nejen mezi odbornou veřejností začalo mluvit o potřebě zavést přímou volbu prezidenta. Společnost byla pobouřena tím, že veřejná volba byla zneužita ke kontrole toho, zda poslanci hlasují v souladu s vůlí své strany, vyvstaly spekulace o tom, zda Olga Zubová vynechala prezidentskou volbu záměrně, mluvilo se o nátlaku na nerozhodnuté poslance a podobně.

⁶⁸ *On-line z pátku: hádky, dvě kola volby, žádný prezident.* [online] Ihned.cz. 8.2.2008 [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-22913260-on-line-volbu-oddaluji-hadky>>.

⁶⁹ *On-line ze soboty: ani Klaus, ani Švejnar.* [online] Ihned.cz, 9.2.2008 [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-22924000-on-line-klaus-vede-142-135-rozhodne-kscm>>.

5 Slovenská republika

5.1 Volba prezidenta v SR

Mezi obecně známá fakta patří, že Slovensko změnilo způsob volby prezidenta, nepřímá volba byla změněna na přímou. Právní řády v ČR a SR mají společný základ, oba vycházejí z ČSFR. Z uvedených důvodů je SR pro mou práci velice důležitá.

ČR i SR po rozdělení přejaly právní řád České a Slovenské federativní republiky, byť každá jiným způsobem. V ČR došlo k recepci ústavním zákonem ČNR z 15. prosince 1992 číslo 4/1993. Ústavní zákon stanovil, že v den zániku ČSFR zůstávají v platnosti všechny platné právní předpisy s výjimkou těch, které jsou podmíněny existencí federativní republiky. Bylo stanoveno pravidlo, že v případě rozporu mezi předpisy ČR vydanými před zánikem federace a recipovanými předpisy federace stejné právní síly se má postupovat podle předpisu ČR. Nakonec bylo vše upřesněno zavedením „ústavního pořádku“, tedy článkem 112 Ústavy ČR.

Ve SR je kontinuita právního řádu s ČSFR zakotvena v článku 152 ústavy SR. Ten stanoví, že „*ústavní zákony, zákony a ostatní všeobecně závazné právní předpisy zůstávají ve SR v platnosti, pokud neodporují této ústavě. Měnit a rušit je mohou příslušné orgány SR*“.⁷⁰ Výklad a uplatňování všech právních předpisů musí být v souladu s ústavou. O neplatnosti recipovaných zákonů a jiných právních předpisů rozhoduje ústavní soud SR.⁷¹

Česká i slovenská úprava volby prezidenta vycházela z nepřímého způsobu volby prezidenta. Ve SR došlo ke změně způsobu volby prezidenta dříve než v ČR, změna byla provedena pomocí ústavního zákona číslo 9/1999 Zb. Zákon změnil tehdejší stav, kdy volbu prezidenta prováděla NR SR. Ke zvolení prezidenta ve SR bylo podle původního znění ústavy nutné získat třípětinovou většinu všech poslanců NR. Na rozdíl od úpravy v ČR, na Slovensku bylo v ústavě upraveno, že prezident se volí tajně.⁷² Důležité je ovšem dodat, že ústava SR nerozlišovala různá kola volby, takže k získání prezidentského mandátu bylo vždy třeba splnit shodnou podmínku, získat v jediné komoře Parlamentu třípětinovou většinu všech poslanců.

Článek ústavy 101, který upravuje volbu prezidenta, byl od roku 1993 dvakrát novelizován. Původní znění článku 101 odstavce 2 bylo: „*Prezidenta volí NR SR tajným hlasováním na pět let*“. Odstavec 3 stanoví, že na zvolení prezidenta je třeba třípětinové většiny všech poslanců. První novelizace prezidentské volby proběhla v roce 1998 ústavním

⁷⁰ Článek 152 Ústavy Slovenské republiky.

⁷¹ JIRÁSKOVÁ, Věra. Sdružování v politických stranách v ČR a ve SR (pohled srovnávací). In , JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky*. Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 113 – 132.

⁷² Ústavní zákon 460/1992 Zb. V původním znění.

zákonem č. 244/1998 Zb., ta změnila odstavec 2 následovně: „*Prezidenta volí NR SR na návrh nejméně osmi poslanců tajným hlasováním na pět let*“. Druhá novelizace proběhla v roce 1999, článek 101 odstavec 2 novelizovala na současné znění, podle kterého je prezident SR volen v přímých volbách tajným hlasováním na pět let.⁷³

5.1.1 průběh nepřímých voleb prezidenta ve Slovenské republice

Nepřímou formou volby byl v SR zvolen jen prezident Michal Kováč v roce 1993, ostatní prezidenti pak byli voleni přímo.

Prezidentské volby v SR v roce 1993

Ve volbě v roce 1993 se projevil problém, který přinášela nepřímá volba. SR má jednokomorový parlament a ke zvolení prezidenta je nutné získat 90 ze 150 hlasů. Jen pro ilustraci, nejsilnější parlamentní strana, HZDS měla v té době 74 poslanců. Do první volby nastoupili proti sobě 4 kandidáti, Roman Kováč, Milan Ftáčnik, Josef Prokeš a Anton Neuwirth. Ani jednomu z kandidátů se nepodařilo získat potřebný počet hlasů. Největším favoritem voleb byl Roman Kováč, který získal 69 a 78 hlasů, ostatní kandidáti pak výrazně méně.⁷⁴ Do druhé volby prezidenta nastoupil pouze jeden kandidát, Michal Kováč, pro kterého hlasovalo 106 poslanců, stal se tedy prvním prezidentem SR.⁷⁵

Prezidentské volby v roce 1998

Uvedené volby dále vystupňovaly problémy s nepřímou volbou, zejména s příliš vysokým počtem poslanců nutných k zvolení prezidenta. V první volbě se prezidenta zvolit nepodařilo, to samé se opakovalo až do volby čtvrté. K té se již dostavilo pouze 76 poslanců, i když řádná volba proběhla, neexistovala šance, že by nový prezident mohl být zvolen. Následně byla vyhlášována další kola volby, ale nebyli do nich nominováni žádní kandidáti. Politické strany se místo toho připravovaly na volby do parlamentu, které mohly přinést změnu v rozložení sil v parlamentu. Po volbách se skutečně podařilo v parlamentu vytvořit koalici SDK-SDL-SMK-SOP, která měla 93 poslanců a disponovala dostatečným počtem hlasů ke zvolení prezidenta. Neexistovala ovšem jistota, že všichni poslanci by v tajné volbě podpořili prezidenta, koalice se proto raději rozhodla schválit přímou volbu prezidenta.⁷⁶ Stalo se tak přijetím ústavního zákona č. 9/1999 Zb.

⁷³ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 744-753 (čl. 101 Ústavy).

⁷⁴ *Stenozáznam 13. schůze NR Slovenské republiky konané 26 a 27. 1. 1993*[online]. Nrsr.sk, [cit. 5. října 2012]. Dostupné na

<<http://www.nrsr.sk/dk/Download.aspx?MasterID=75630&Type=DocVar&DocVarID=17967&DocID=290481>>.

⁷⁵ *Stenozáznam 15. schůze NR Slovenské republiky, konané 15.2. a 2.3 1993*[online]. Nrsr.sk, [cit. 5. října 2012]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/dk/Download.aspx?MasterID=75649>>.

⁷⁶ JUST, Petr. HLADKÁ, Malvína. *Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku* [online]. cpssu.org, 21. března 2004 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://cpssu.org/view.php?cislocclanku=2004032001>>.

5.2 Postavení a volba prezidenta na Slovensku v současnosti

Postavení a volbu prezidenta definuje ústava SR v šesté hlavě, prvním oddílu, v člancích 101 až 107. Šestá hlava je označena jako moc výkonná, prezident SR je označen za hlavu SR.

Postavení prezidenta je ovlivněno článkem 2 odstavcem 2 ústavy, který upravuje, že „státní orgány mohou jednat pouze na základě ústavy, v jejích mezích a v rozsahu, který stanoví zákony“. Toto ustanovení se vztahuje i na prezidenta SR. Prezident není vázán příkazy orgánů veřejné moci, ani příkazy fyzických či právnických osob, jeho funkce je vytvořena jako funkce nezávislá. Je omezen pouze právním řádem SR. V souvislosti s chováním nad rámec ústavy či v rozporu se zákonem může být prezident odpovědný. Tuto odpovědnost ustanovuje článek 107 ústavy SR. Dále je prezident vázán formulací v ústavě „a svým rozhodováním zabezpečuje řádný chod ústavních orgánů“. Toto ustanovení mu stanovuje povinnost, aby se vyhnul jednáním, které by mohly způsobit problémy ve fungování ústavních orgánů.⁷⁷

Co se týká pravomocí prezidenta SR, lze je dělit na pravomoci, které může uplatnit jen na návrh, pravomoci, která vykonává na základě vlastní úvahy, a pravomoci, které vyžadují kontrasignaci. Pravomoci prezidenta jsou upraveny v článku 102 Ústavy SR, je možné je seřadit do několika základních kategorií.

5.2.1 Pravomoci ve vztahu k zahraničí

V rámci těchto pravomocí prezident zastupuje republiku navenek, ratifikuje a dojednává mezinárodní smlouvy. Na Ústavní soud může podat návrh na posouzení platnosti mezinárodní smlouvy, další pravomocí prezidenta je přijímání, pověřování a odvolávání zastupitelských misí.

5.2.2 Pravomoci směrem k Národní radě

Prezident svolává ustavující schůzi NR, může ji rovněž za splnění ústavou daných podmínek rozpustit.

5.2.3 Pravomoci směrem k vládě SR

Jmenuje a odvolává předsedu a ostatní členy vlády SR. Na návrh předsedy vlády je také pověřuje vedením ministerstev či přímá jejich demisi. Díky novele ústavy č. 9/1999 již nemá prezident pravomoc být přítomen na jednání vlády.

5.2.4 Kreační pravomoci

⁷⁷ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 744-753 (čl. 101 Ústavy).

Jmenuje a odvolává vedoucí ústředních orgánů, vyšší státní funkcionáře v zákonem stanovených případech, jmenuje a odvolává rektory vysokých škol, jmenuje a povyšuje armádní generály, jmenuje soudce ústavního soudu a přijímá jejich slib, na návrh NR jmenuje generálního prokurátora SR.

5.2.5 Prerogativ hlavy státu

Mezi pravomoci prezidenta se řadí právo udělovat amnestii, odpouštět a zmírňovat tresty, zahlazovat odsouzení a udělovat milost. Mezi tyto pravomoci patří taktéž právo užívat pocty.

5.2.6 Ostatní pravomoci

Prezident je hlavním velitelem ozbrojených sil, vyhláší na návrh vlády mobilizaci a válečný stav. Na návrh vlády taktéž vyhláší výjimečný stav a vyhláší jeho konec. Dále má pravomoc vyhlášovat referendum.⁷⁸

Obecně jsou prezidentské pravomoci koncipovány jako nekontrasignované. Kontrasignované pravomoci jsou v ústavě taxativně vyjmenovány, jedná se o přijímání, pověřování a odvolávání diplomatických misí, udílení amnestie a vedení ozbrojených sil. Za uvedená rozhodnutí prezidenta odpovídá vláda.

Prezident může být stíhán pouze za vlastizrady a úmyslné porušení ústavy. Ústava pojem vlastizrady nedefinuje, definici lze nalézt v Trestním zákoně SR. Druhým důvodem je úmyslné porušení ústavy, není přitom určena míra, v jaké musí být ústava porušena, tím se vylučuje diskuze o tom, zda porušení ústavy je anebo není dostatečně vážné. Musí jít o úmyslné chování, kterým prezident chce ohrozit nebo porušit úpravu určenou Ústavou SR a pro případ, že ho způsobí, je s tím srozuměn.⁷⁹

Žalobu proti prezidentovi podává NR k Ústavnímu soudu, který rozhoduje v plénu. Pro podání je nutný souhlas třípětinové většiny. Odsuzující rozhodnutí znamená, že prezident ztratí svou funkci a ztratí způsobilost ji znovu získat.

5.3 Aktivní volební právo

Aktivní volební právo je dáno občanům, kteří jsou oprávněni volit do NR SR. Podmínky pro oprávnění volit do NR stanoví zákon č. 333/2004 Zb. o volbách do Národnej rady SR. Tento zákon stanovuje jako podmínku věk 18 let, který musí občan alespoň v den volby dovést. Pro prezidentské volby vzniká jeden volební obvod pro celou SR. Pro volbu

⁷⁸ SVÁK, Ján, CIBULKA, Ľubor. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007. s. 333-363.

⁷⁹ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 811-816 (čl. 107 Ústavy).

prezidenta je tedy zřízena ústřední volební komise, obvodní a okrskové volební komise. Členem komise může být pouze oprávněný volič, nikoli kandidát na prezidenta. Do ústřední, obvodní a okrskové volební komise pak každá strana, která je zastoupena v NR SR a každý petiční výbor, jehož návrh prezidenta byl přijat, může nominovat jednoho zástupce a jednoho náhradníka, přičemž do ústřední volební komise takový návrh musí předložit minimálně do 35 dnů před konáním volby, do ostatních je dán limit 30 dnů.⁸⁰ Volbu prezidenta vyhláší předseda NR SR, musí ji vyhlásit nejpozději 55 dnů před dnem jejího konání.⁸¹

Pasivní volební právo

Pasivní volební právo je dáno každému občanovi SR, který je volitelný do NR SR, plně způsobilý k právním úkonům, má trvalý pobyt na území SR a v den voleb musí mít dovršený věk 40 let. Všichni kandidáti jsou uvedeni na společném hlasovacím lístku. Kandidát na funkci prezidenta se může před začátkem prvního kola vzdát kandidatury.⁸²

Další omezení pasivního volebního práva je v podmínce, že stejná osoba může být zvolena prezidentem nejvíce dvakrát po sobě. Není tedy vyloučeno, aby se někdo stal prezidentem potřetí, pokud je splněna podmínka, že se nestane prezidentem třikrát po sobě. Bylo by tedy nutné, aby jedno funkční období byla na pozici prezidenta jiná osoba.⁸³

Volba prezidenta

Prezident SR je volen v přímých volbách tajným hlasováním na 5 let. Ústava neupravuje začátek ani konec funkčního období prezidenta SR. Volební období a funkční období prezidenta jsou totožné, začínají dnem složení slibu a končí uplynutím 5 let od složení tohoto slibu (usnesení Ústavního soudu SR sp. Zn. II. Ús 65/97 z 10. prosince 1997 zveřejněné ve sbírce zákonů SR číslo 344/1997 Z.z.)⁸⁴ Kandidáty na slovenského prezidenta může navrhnout buď 15 poslanců NR nebo může být navržen na základě petice, kterou podepíše alespoň 15 000 občanů SR. Návrhy se podávají k rukám předsedy NR nejpozději do 21 dní od vyhlášení voleb, přičemž volby se musí vyhlásit minimálně 55 dní před dnem konání volby. Tyto návrhy musí obsahovat jméno, příjmení a akademický titul kandidáta, věk a rodné číslo kandidáta, povolání kandidáta, adresu trvalého pobytu, prohlášení kandidáta

⁸⁰ Zákon číslo 46/1999 Z.z., o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákoníc, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 744-753 (čl. 101 Ústavy).

⁸² Zákon číslo 46/1999 Z.z., o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákoníc, ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ Zákon číslo 460/1992 Z.z., Ústava Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů (Článek 103).

⁸⁴ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 744-753 (čl. 101 Ústavy).

o tom, že souhlasí se svou kandidaturou a že splňuje podmínky pro zvolení prezidentem.⁸⁵ Kontrolou návrhu je pověřen předseda NR, který je oprávněn odmítnout návrhy, které nesplňují podmínky. Proti takovému odmítnutí je možné se bránit do tří dnů u nejvyššího soudu SR.

Podmínky pro volební kampaň popisuje § 15 zákona 46/1999 Zb. Volební kampaň začíná 15 dní a končí 48 hodin před začátkem volby, průzkumy veřejného mínění pak mohou být zveřejňovány nejpozději tři dny před konáním voleb.

SR omezuje výdaje, které může kandidát vynaložit na svou propagaci. Kandidáti jsou omezeni částkou 132 775 eur včetně DPH. Navíc tento zákon obsahuje ustanovení, které vyrovnává poměr sil mezi úspěšnými vlivnými politiky a méně známými kandidáty tím, že pokud je kandidátovi zveřejněn inzerát či odvysílána reklama bezplatně, do výdajů za volební kampaň se bude počítat jeho obvyklá cena. Taktéž se do dané částky počítají finance, které se zavázaly zaplatit třetí osoby. Toto ustanovení pomáhá vymazat rozdíly ve vlivu jednotlivých kandidátů, osobně uvedené opatřením řadím mezi velké plusy zákona číslo 46/1999 Zb. Kandidáti mají povinnost vést evidenci všech sponzorských darů, musí oznamovat dary, které přesáhnou hodnotu 331 € od fyzické osoby a 3319 € od právnické osoby. V případě, že kandidát nesplní oznamovací povinnost nebo překročí maximální povolené výdaje, uloží mu ministerstvo financí SR pokutu. Její výše odpovídá desetinásobku částky, o kterou překročil maximální možné výdaje za volební kampaň, nebo se jedná o pokutu až do výše 66 387 € v případě, že nesplní oznamovací povinnost.

5.4 Způsob provedení volby

Kandidát, který v prvním kole získá nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů, zvítězí už v prvním kole. Volba se koná v jeden den na území celé SR, předseda NR má pravomoc určit, že se bude konat ve dvou dnech.⁸⁶ Pokud se od začátku uchází o funkci jen jeden kandidát, koná se volba tak, že se o něm hlasuje, a zvolen je v případě, že získá nadpoloviční většinu platných hlasů zúčastněných voličů.

Pokud nezíská ani jeden z kandidátů potřebnou většinu, koná se do 14 dnů druhé kolo voleb, do kterého postoupí dva kandidáti, kteří získali největší počet hlasů. Ve druhém kole zvítězí kandidát, který získá největší počet platných hlasů zúčastněných voličů. Druhé kolo prezidentské volby ve SR je tedy koncipováno tak, aby v něm hlava státu byla zvolena a nedocházelo k dalšímu protahování voleb. V případě, že jeden z postupujících kandidátů

⁸⁵ Zákon číslo 46/1999 Z.z., o spôsobe volby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákoníc, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶ Zákon číslo 46/1999 Z.z., o spôsobe volby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákoníc, ve znění pozdějších předpisů.

přestane být volitelný nebo se vzdá svého práva kandidovat, nastupuje na jeho místo kandidát, který v prvním kole voleb získal další nejvyšší počet hlasů. Pro druhé kolo prezidentské volby existuje taxativně určený počet kandidátů, stát proti sobě musí dva kandidáti, v opačném případě by se druhé kolo nesmělo konat. Předseda NR SR má v takovém případě povinnost vyhlásit nové prezidentské volby. K nové volbě jsou určeny dvě lhůty. První lhůta je pro samotné vyhlášení nových voleb, uvedená lhůta je 7 dnů. Od vyhlášení nových voleb nesmí uplynout více než 60 dnů do jejich konání.

V případě, že je post prezidenta uvolněn, tj. předchozí prezident skončil ve své funkci předčasně, ujímá se nový prezident SR své funkce složením slibu hned následující den po vyhlášení výsledku voleb, je dokonce určeno, že tento slib se skládá v poledne.

O platnosti či neplatnosti voleb prezidenta ve SR rozhoduje Ústavní soud.⁸⁷

V návaznosti na volbu prezidenta je třeba zmínit institut, který je upraven v článku 106 ústavy SR. Jde o možnost odvolání prezidenta z funkce před skončením volebního období lidovým hlasováním, které může vyhlásit předseda NR. Právo hlasovat mají osoby, které jsou oprávněny volit prezidenta. Hlasování o odvolání prezidenta nemohou iniciovat občané, je v rukou NR, není přitom určeno kolik poslanců musí takový návrh podat. K schválení je třeba souhlas třípětinové většiny všech poslanců. V případě přijetí usnesení o lidovém hlasování o odvolání prezidenta začne plynout lhůta 30 dnů, ve které musí být hlasování vyhlášeno. Druhá lhůta upravuje termín hlasování, které se musí konat do 60 dnů od vyhlášení lidového hlasování.

Lidové hlasování může mít dva výsledky. První možností je, že je odvolán prezident. což se stane v případě, pokud nadpoloviční většina oprávněných voličů odevzdá hlas, kterým vyjádří vůli prezidenta odvolat. Druhou možností je, že prezident zůstane ve své funkci a do 30 dnů od vyhlášení výsledku lidového hlasování prezident musí rozpustit NR. V takovém případě musí být vyhlášeny nové volby do NR, které vyhláší předseda NR ve lhůtě do 7 dnů. Dalším důsledkem neodvolání prezidenta je plynutí nového volebního období, není přitom dáno, kterým dnem přesně takové volební období začíná. Pravděpodobně by se jednalo o den, kdy by byly vyhlášeny výsledky hlasování.⁸⁸

⁸⁷ Zákon číslo 460/1992 Z.z., Ústava Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ DRGONEC, Ján. In DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, s. 809-811 (čl. 106 Ústavy).

⁸⁸ Zákon číslo 460/1992 Z.z., Ústava Slovenské republiky, ve znění pozdějších předpisů.

5.5 Průběh přímých prezidentských voleb ve Slovenské republice

5.5.1 Volba prezidenta SR v roce 1999

Schválení přímé volby bylo reakcí na situaci, kdy SR neměla přibližně rok obsazený prezidentský post. První kolo voleb bylo vyhlášeno na 15. května 1999. Koalice nominovala jako svého kandidáta Rudolfa Schustera, opozice kandidáta dlouho nenominovala a nebylo jasné, kdo se jím nakonec stane. Velká šance na postup do druhého kola volby se dávala Magdě Vašáryové a Michalu Kováčovi. Den před uzávěrkou se však do voleb přihlásil i Vladimír Mečiar.⁸⁹ V prvním kole se prezidenta zvolit nepodařilo, první Rudolf Schuster získal 47 % hlasů, druhý Vladimír Mečiar 37 % hlasů.⁹⁰ Do druhého kola postoupil Vladimír Mečiar a Rudolf Schuster. Druhé kolo se odehrálo 29. května 1999, vítězný kandidát Rudolf Schuster v něm získal 57 % hlasů, Vladimír Mečiar 43 %.⁹¹

5.5.2 Prezidentské volby ve SR v roce 2004

První kolo voleb se konalo 3. dubna 2004, o úřad prezidenta se ucházelo 11 kandidátů. Největší šance na zvolení měli Vladimír Mečiar a Eduard Kukan, šance se ještě dávaly Ivanu Gašparovičovi, naopak Rudolf Schuster podle prognóz neměl velkou šanci svůj post obhájit. S ostatními kandidáty se příliš nepočítalo. V prvním kole zvítězil Vladimír Mečiar, který získal 33 % hlasů, na druhém místě překvapivě skončil Ivan Gašparovič s 22,3 % hlasů. Třetí skončil Eduard Kukan, který získal 22,1 % hlasů, ale do druhého kola nepostoupil, což bylo ve volebním roce velké překvapení. Kukan doplatil na to, že koalice se nedokázala shodnout na nominaci jednoho kandidáta, nominovala více kandidátů a díky tomu se rozmělnily hlasy, které by získal jeden kandidát.

Druhé kolo voleb se konalo 17. dubna 2004, proti sobě v něm stáli Vladimír Mečiar a Ivan Gašparovič. Ani jeden z těchto kandidátů nepředstavoval přijatelnou volbu pro velmi významnou část voličů. Odrazilo se to na volební účasti, která dosáhla pouze 43,5 % oprávněných voličů. Oba kandidáti byli svázáni s HZDS, byť Gašparovič z ní vystoupil a od své minulosti v této straně se distancoval a omluvil se za ni. Gašparovič byl pro mnoho voličů „menším zlem“, rovněž byl přijatelnějším kandidátem v rámci zahraničních vztahů než Vladimír Mečiar. Uvedené faktory přispěly k tomu, že Ivan Gašparovič získal 60 % hlasů a stal se v roce 2004 prezidentem SR. Zmíněná volba byla zajímavá hlavně tím, že

⁸⁹ JUST, Petr. HLADKÁ, Malvína. *Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku* [online]. cpssu.org, 21. března 2004 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://cpssu.org/view.php?cisloclanku=2004032001>>.

⁹⁰ Výsledky prezidentských voleb na portálu Slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezid99/results/tab6.jsp>>.

⁹¹ Výsledky prezidentských voleb na portálu Slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezid99/results/tab10.jsp>>.

ve druhém kole proti sobě nestáli kandidáti koalice a opozice, ale dva opoziční kandidáti. Voliči se tak rozhodovali spíše proti Mečiarovi než pro Gašparoviče.⁹²

5.5.3. Slovenské prezidentské volby v roce 2009

Ani v roce 2009 se na Slovensku nepodařilo zvolit prezidenta v prvním kole. Největšími favority na vítězství v těchto volbách byla Iveta Radičová a Ivan Gašparovič. Výsledky prvního kola voleb dopadly podle očekávání, k urnám dorazilo necelých 44 % voličů, Gašparovič získal 47 % hlasů, Radičová 38 % hlasů. Ostatní kandidáti nepřekonalí hranici 10 %.⁹³

Druhé kolo se konalo 29 března, Iveta Radičová v něm získala 44 % hlasů a Ivan Gašparovič 56 % hlasů, čímž obhájil své křeslo prezidenta SR.⁹⁴

⁹² Havlík, Vlastimil. *Slovenské prezidentské volby 2004* [online]. globalpolitics.cz, 5. května 2004 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/prezidentske-volby-slovensko>>.

⁹³ *Slovenské prezidentské volby: nečekaně těsný výsledek* [online]. aktualne.cz, 22. března 2009 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=632642>>.

⁹⁴ Výsledky voleb na stránkách slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezident2009/jsp/okres/tab9.jsp>>.

6. Srovnání českého a slovenského prezidenta

Společné dějiny obou států skončily v roce 1993. Od té doby se začaly ČR a SR vyvíjet nezávisle na sobě, tento vývoj se týká samozřejmě i jejich právních řádů. Obě země za necelých 20 let prošly rozdílným vývojem. Dva státy, které začínaly na stejném výchozím bodě, kterým byla federální ústava, mají v současnosti dosti rozdílný politický systém.

Velký rozdíl je především v úpravě volby prezidenta. V době svého vzniku oba státy praktikovaly nepřímou formu volby prezidenta, což navazovalo na tradice první republiky, ve které měl prezident velmi silné postavení. Na ústavní úrovni odpovídalo postavení prezidenta jeho pozici v parlamentní systému, ale silní prezidenti si získali velkou podporu občanů, stali se symbolem národa, byli nadstraničtí, lidem oblíbení, zkrátka měli velkou autoritu.

V této tradici pokračoval v ČR Václav Havel, který v době, kdy republika byla mladá a formovala se, fungoval jako silná, charismatická figura, ke které národ vzhlížel. Jeho pozici pomohlo i to, že byl vůdcem revoluce z roku 1989. Přispíval také k politickému klidu, moderoval často napjaté vztahy, pokračoval v tradici silných prezidentů, která začala už za první republiky. Prezidenti ČR, ať už je to Václav Havel nebo v současnosti Václav Klaus, vedli či vedou žebříčky popularit mezi občany, tato funkce má tedy vysokou prestiž. K posílení pozice prezidenta přispělo i to, že Václav Havel coby prezident ČR svůj post obhájil a na pozici prezidenta byl dvě volební období.

Vývoj na Slovensku se v rámci postavení prezidenta ubíral jiným směrem. Postavení prezidenta bylo významně ovlivněno zpočátku tím, že na tento post nebyl tak výrazný kandidát jako v případě ČR. Lze jen spekulovat, zda by se situace vyvíjela jinak, kdyby se volby dožil Alexander Dubček, který v roce 1992 zemřel na následky zranění utrpěné při autonehodě. Prvním prezidentem SR se stal Michal Kováč, člen tehdejší nejsilnější strany HZDS. Kováč před druhým kolem voleb, ve kterém byl zvolen, obešel poslanecké kluby a slíbil, že se vzdá své pozice v HZDS. Brzy po zvolení se začal formovat problém, který provázel celé Kováčovo volební období. Předseda vlády Mečiar se na prezidenta obrátil s tím, aby odvolal ministra Kňažka, Kováč tak neučinil okamžitě, ale až na nátlak premiéra. Již první slovenské prezidentské období bylo rozporuplné, prezidentská funkce nebyla vnímána tak pozitivně jako v ČR. Díky sporu s premiérem Mečiarom měl prezident na Slovensku i mnoho odpůrců, hlavně mezi příznivci HZDS. Tyto spory gradovaly až k únosu prezidentova syna neznámými pachateli do ciziny. Prezident na Slovensku nepředstavoval prvek, který by uklidňoval politické klima a moderoval napjaté vztahy, spíše naopak. Výrazné zlepšení nepřišlo ani po konci Kováčova volebního období, protože, jak již bylo zmíněno,

nový prezident pomocí nepřímé volby zvolen nebyl. Následovala změna způsobu volby z nepřímé na přímou volbu prezidenta.⁹⁵

Ale ani prezident Schuster, který vzešel ze všelidové volby, se nestal tak silnou osobností, jako prezidenti v ČR. Souviselo to s tím, že tehdejší voliči se rozhodovali spíše proti Mečiarovi než pro Schustera, obdobné se dá prohlásit i o jeho nástupci Ivanu Gašparovičovi. Prezident na Slovensku má nadále, co se týče autority u občanů, mnohem slabší pozici než prezident v ČR.

Podmínky, které musí kandidáti splnit, jsou v ČR i na Slovensku stejné. V obou zemích je nutné, aby kandidát dosáhl věku čtyřiceti let. Volitelnost obou prezidentů je vázána na podmínku, že by byl volitelný do Senátu v ČR nebo do NR na Slovensku. Ústava SR u podmínek volitelnosti výslovně stanovuje i věk 40 let, protože věk potřebný pro zvolení do NR je nižší. Prezidenti v obou zemích mohou být zvoleni nejvíce dvakrát po sobě. Prezidenti obou zemí nejsou ze své funkce odpovědní. Pravomoci prezidentů jsou v obou zemích velmi podobné. Oba prezidenti fungují jako reprezentanti státu navenek. Oba prezidenti jsou ve vztahu k zákonodárné moci oprávněni rozpustit Poslaneckou sněmovnu nebo NR, podepisovat zákony, či zákony vracet k opětovnému projednání. Oba prezidenti mají pravomoc jmenovat vysoké státní úředníky a profesory, udělovat státní vyznamenání a jmenovat soudce. Oba jsou také vrchní velitelé armád.

Vztah prezidenta k zákonodárné moci v ČR je o něco těsnější než na Slovensku, protože prezident v ČR potřebuje ke svému zvolení Parlament, zatímco prezident na Slovensku je volen lidem. Prezident ČR má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, toto oprávnění prezidentu SR chybí. Rozdíl je rovněž v instituci, do jejíchž rukou se prezidenti mohou vzdát své funkce. Český prezident tak může učinit k rukám předsedy Poslanecké sněmovny, prezident SR do rukou předsedy Ústavního soudu.

Co se týká prezidentských pravomocí a jejich vztahů k ostatním ústavním orgánům, není mezi prezidentem ČR a SR výraznějšího rozdílu. Jediný rozdíl lze vyzorovat ve vztahu k zákonodárnému sboru, který je u českého prezidenta těsnější než na Slovensku.

Největší rozdíly mezi prezidentem České a SR jsou v způsobu volby prezidenta. V současné době je Český prezident volen v nepřímých volbách Parlamentem, zatímco na Slovensku je prezident volen přímo občany. Dalším rozdílem je počet kol volby. Volba prezidenta v ČR počítá s tříkolovou volbou, zatímco prezidentská volba v SR může mít

⁹⁵ HLAVÁČ, Michal. *Kováčov zápas s Mečiarom* [online]. Aktuálně.sk, 10. března 2008 [cit. 24. března 2012]. Dostupné na <<http://aktualne.atlas.sk/slovenski-prezidenti-kovacov-zapas-s-meciarom/slovensko/politika/>>.

nejvíce dvě kola. Rozdíl lze také nalézt ve lhůtě pro vyhlášení nové volby prezidenta, v ČR tato lhůta činí 30 dní, zatímco na Slovensku je to 60 dní před koncem mandátu úřadujícího prezidenta.

V ČR je účinná úprava volby prezidenta Parlamentem, ale novela Ústavy 71/2012 Sb. přinesla významnou změnu ve volbě prezidenta, s cílem zajistit přímou volbu prezidenta v roce 2013. Novela ústavy změní mnoho aspektů volby. Termín volby bude podobný jako na Slovensku, volba se bude konat v posledních 60 dnech volebního období úřadujícího prezidenta. Počet kol volby bude stejný jako na Slovensku, tedy dvě. Pro vítězství v prvním kole volby musí kandidáti v obou zemích získat nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. Pokud se to žádnému z kandidátů nepodaří, koná se v obou zemích do 14 dnů druhé kolo volby. Druhé kolo je v obou zemích konstruováno tak, že do něj postupují dva kandidáti, kteří získají nejvyšší počet hlasů a prezidentem se stane ten, který získá vyšší počet hlasů. V obou zemích se počítá s tím, že pokud jeden z kandidátů, který postoupí do druhého kola, přestane být volitelný nebo se práva volby vzdá, postupuje místo něj další nejlépe umístěný kandidát.

Rozdíl v úpravách nastává v případě, že do druhého kola volby by mohl nastoupit jen jeden kandidát. Zatímco v ČR to není problém a volba se může konat, na Slovensku se tato varianta nepřipouští, protože počet kandidátů pro druhé kolo je určen taxativně. Musí do něj nastoupit jen a pouze dva kandidáti. V případě, že by v druhém kole voleb na Slovensku nebyla splněna podmínka dvou kandidátů, druhé kolo se neuskuteční a musí být vyhlášeny nové volby. V ČR je možnost jak jediného kandidáta, tak i dvou, případně i více kandidátů v případě rovnosti hlasů, což je stanoveno v článku 56 novelizované Ústavy. V případě, že v ČR ve druhém kole získá nejvyšší počet hlasů více kandidátů, prezident není zvolen a musí být vyhlášena nová volba.

Nominace kandidátů je v obou zemích svěřena Parlamentu a občanské iniciativě. Rozdíl je v počtech poslanců a občanů nutných pro nominaci kandidáta. V ČR je to 20 poslanců či 10 senátorů a 50 000 občanů podepsaných pod peticí. Na Slovensku je to 15 poslanců NR nebo 15 000 občanů.

Vyhlašování volby v ČR bude v obecném případě povinností předsedy Senátu, na Slovensku je povinností předsedy NR, slib skládá český prezident do rukou předsedy Senátu, prezident SR do rukou předsedy Ústavního soudu. Prezidenti v obou zemích musí pro to, aby mohli nastoupit do své funkce splnit ještě jednu podmínku, a tou je slib. V případě, že slib složí s výhradou, či složení odmítne, v obou zemích má takové chování stejný následek, neplatnost volby prezidenta. V ČR toto pravidlo existuje i v současné době, kdy je

praktikována nepřímá volba, nezmění se ani po přechodu na přímou volbu prezidenta. V obou zemích má slib konstitutivní povahu, pokud je prezident zvolen podruhé, musí jej skládat znovu. Vzhledem k existenci nebezpečí zmaření prezidentské volby a tím pádem i zmaření nemalých finančních nákladů toto ustanovení nepovažují za šťastné. Podle mého názoru by bylo lepší učinit slib jednou z podmínek volitelnosti kandidátů a prezident by do své funkce nastupoval nikoli slibem, ale formou ceremonie. Předešlo by se tak nebezpečí zmaření celé prezidentské volby a velkým finančním ztrátám.

S volbou prezidenta souvisí institut odvolání prezidenta všelidovou volbou, což je možné na Slovensku. Účinná Ústava ČR, ani platná novela tuto možnost neobsahuje. V ČR je možné stíhat a odvolat prezidenta z funkce za velezradu podle současného i novelizovaného znění Ústavy. Na Slovensku je možné stíhat a následně odvolat prezidenta pro úmyslné porušení Ústavy nebo vlastizrady.

Z tohoto srovnání se dá usoudit, že pravomoci prezidenta v ČR a SR jsou přibližně stejné, rovněž rozdíly ve způsobu volby se brzy setřou, způsob volby bude až na detaily velmi podobný. Nejvýznamnější rozdíly v obou zemích je možno pozorovat v postavení a respektu hlavy státu u občanů, v naší republice má prezident větší autoritu.

7. Diskuze o volbě prezidenta

Úřadující prezident Václav Klaus označil přímou volbu prezidenta za „fatální chybu a omyl“. Pokusím se vyjmenovat některé z častých argumentů pro a proti přímé volbě a tím se pokusit ukázat, zda hypotéza, kterou jsem na začátku své práce stanovil je správná či nikoli.

7.1 Argumenty proti přímé volbě

Častým argumentem je, že přímá volba je výsadou prezidentských a poloprezidentských systémů, nikoli systému parlamentního. Na příkladu zemí Evropské unie je možné bez problémů ukázat, že toto tvrzení není správné. Dvanáct zemí Evropské unie volí prezidenta přímo, přitom pouze Francie není parlamentní republika. V sedmi zemích hlava státu volena není, protože jde o konstituční monarchie. Osm zemí Evropské unie včetně ČR volí prezidenta nepřímou. Z uvedeného vyplývá že přímá volba prezidenta není výsadou prezidentských a poloprezidentských systémů, ale je běžná i v parlamentních demokraciích. Nedá se tedy učinit závěr, že přímá volba prezidenta není vhodná pro ČR z toho důvodu, že ČR je parlamentní republikou.

Rovněž se uvádí, že přímá volba musí vést k posílení pravomocí prezidenta. Ani tento argument podle mého názoru není platný. Např. v Rakousku, ve kterém je přímá volba prezidenta, je postavení hlavy státu poměrně slabé. Rovněž na Slovensku přechod k přímé volbě nevedl k posílení prezidentských pravomocí. Obdobně novela Ústavy v ČR⁹⁶, která přinesla přímou volbu prezidenta, pravomoci prezidenta neposílila. Přímá volba tedy nemá s prezidentskými pravomocemi nic společného, jde jen o snížení demokratického deficitu, mnohdy i o usnadnění volby prezidenta. Nelze tedy tvrdit, že přímá volba prezidenta je pro ČR nevhodná z toho důvodu, že by bylo nutné posilovat prezidentské pravomoci.

V souvislosti s přímou volbou prezidenta se objevuje obava, že prezidentem bude zvolen někdo, kdo je známou osobností, ale pro funkci prezidenta nebude vhodný, nebo se prezidentem stane někdo, kdo si funkci koupí. Tento argument lze vyvrátit poukázáním na skutečnost, že se tak ve 12 zemích Evropské unie prozatím nestalo, těžko čekat, že ČR bude v tomto směru výjimečná.⁹⁷

⁹⁶ Ústavní zákon č. 71/2012 Sb.

⁹⁷ PEHE, Jiří. *Srovnávací pohled na přímou volbu prezidenta* [online]. pehe.cz, 14. únor 2012 [cit. 24. března 2012]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/srovnavaci-pohled-na-primou-volbu-prezidenta>>.

7.2 Argumenty pro přímou volbu

Zastánci přímé volby poukazují na to, že takto zvolený prezident může být apolitický a nezávislý. Taková možnost samozřejmě existuje, ovšem pravděpodobnější varianta je, že prezident, který bude zvolen, bude navržen stranami. Nadstranickost prezidenta posílena pravděpodobně nebude. Vliv politických stran na přímou volbu taktéž pravděpodobně oslaben nebude.

Dále je často tvrzeno, že prezident, který je zvolen ve všelidovém hlasování získává silnější mandát a je nadán vyšší legitimitou. S tímto tvrzením se dá polemizovat, stačí poukázat na počty voličů, kteří se v ČR a SR dostavují k volbám. V SR většinou volební účast byla pod 50%, a vítězní kandidáti nezískávali nijak významně silnou většinu, podpora vítězného kandidáta napříč voličským spektrem tedy není nijak vysoká, dá se mluvit o podpoře 25-30% obyvatel. Stav v ČR bude pravděpodobně obdobný, vzhledem k tomu, kolik procent oprávněných voličů se dostavuje k volbám do PS nebo Senátu. Ovšem i přes tato nijak vysoká čísla přináší přímá volba výhodu v tom, že eliminuje možnost zvolení prezidenta zmiňovaným počtem 48 poslanců. Za výhodu lze považovat, že díky přímé volbě nehrozí patová situace, která vznikala v minulosti Parlamentu.

8 Závěr

Po shrnutí argumentů pro a proti přímé volbě prezidenta a po prostudování systémů v ČR a SR si myslím, že moje v úvodu uvedená hypotéza neplatí.

Přímá volba prezidenta má své klady a zápory, nelze však jednoznačně říct, že pro ČR je tento způsob volby nevhodný. Argumenty proti přímé volbě poukazovaly na její nevhodnost pro parlamentní demokracii, ukázal jsem však, že se používá v mnoha zemích, které se dají považovat za parlamentní demokracie. Na příkladu ostatních zemí jsem také ukázal, že při zavedení přímé volby není nutné posilovat prezidentské pravomoci. Obava, že bude prezidentem zvolena celebrita nebo populistka je také lichá, vzhledem k tomu, že se tak v EU zatím nestalo.

Přímá volba prezidenta v ČR ovšem s největší pravděpodobností nepřinese ani nepolitického, ani významně lidem podporovaného kandidáta. Důležité je, že přímá volba prezidenta není v parlamentních demokraciích ničím neobvyklým. Zavedením přímé volby nedojde k destabilizaci ústavního systému v ČR, protože prezidentské pravomoci zůstanou téměř stejné. Rozhodně se nedá mluvit o nevhodnosti přímé volby v ústavním systému ČR.

8.1 Návrh vhodnější varianty přímé volby

Současná novelizace, která zavádí přímou volbu prezidenta, není podle mého názoru bezchybná. Chybí například zavedení odpovědnosti za nekontrasignované rozhodnutí prezidenta, což považuji za chybu, kterou lze vyřešit zavedením odpovědnosti za taková rozhodnutí.

Rovněž je problematické, že není dán finanční limit pro volební kampaň. Tím se znatelně zvyšuje pravděpodobnost, že by si některý kandidát opravdu mohl prezidentský mandát v ČR drahou kampaní „koupit“. Považuji za vhodné, aby takový limit byl co nejdříve stanoven, argumenty, že zavedení limitů přispěje pouze k podvodům, považuji za chybné.

Za určitý problém přímé volby považuji i její finanční náročnost pro státní rozpočet. V našich podmínkách hrozí, že nejvyšší počet hlasů může získat více než jeden kandidát, v uvedené situaci by bylo nutné opakovat volbu. Uvedenou raritní situaci by mohl řešit například los.

Obdobně, pokud zvolený prezident řádně nesloží slib, existuje hrozba, že volba bude neplatná a bude nutné ji opakovat. Variantou je konstituovat slib jako podmínku pro kandidaturu a zahájení mandátu přenechat na jinou právní skutečnost, např. ceremonii nebo automatický vznik mandátu při ukončení funkčního období úřadujícího prezidenta. Tato

změna by snížila pravděpodobnost toho, že by bylo nutné volby opakovat, což by stálo další nemalé finanční prostředky.

Největší problém přímé volby bych viděl ve způsobu, jak bude vedena. Dvoukolový systém, který je podobný senátním volbám je podle mého názoru nešťastný. V současné době, v krajním případě, stačí pro zvolení prezidenta ve třetím kole jen 34 poslanců a 14 senátorů. Takto zvolený prezident může být přijatelný pro malou část obyvatelstva. Přímá volba ale uvedený problém neřeší, protože pro zvolení prezidenta je třeba pouze vyšší počet odevzdaných hlasů. Voliči budou na svých lístcích volit jen jednoho kandidáta, nemohou vyjádřit sympatie i k jiným kandidátům. Taková volba v konečném důsledku přinese prezidenta, kterého podporuje 25-30% voličů. Hrozí tedy, že přímá volba prezidenta nepřinese prezidenta přijatelného pro většinu obyvatel.

Za vhodnější bych považoval jiný volební systém, např. systém alternativního hlasování nebo doplňkového hlasování. Alternativní hlasování s uvedením pořadí kandidátů je podle mého nejvhodnější, protože reflektuje i názor voličů, kteří primárně hlasovali pro kandidáta, který nezískal první místo. Vítězný kandidát by tak byl přijatelnější pro větší část populace, což je podle mého pro přímou volbu prezidenta důležitý požadavek. Tento systém může být složitější pro voliče. Čeští voliči ve volbách v roce 2010 „vykroužkovali“ vysoce postavené kandidáty některých stran a tím podle mého názoru ukázali, že jsou schopni vyjádřit u voleb svou vůli. Proto si myslím, že by voliči neměli problém při seřazování kandidátů na prezidenta. Alternativní způsob volby mi přijde pro ČR vhodný, čeští voliči nemají ve volbách problém ukázat, koho chtějí skutečně volit. Takto zvolený prezident by byl navíc pravděpodobně přijatelnější pro větší část populace.

Bibliografie

Knihy:

BLAHOŽ, Josef a kol. *Srovnávací ústavní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 524 s.

DRGONEC, Ján (ed). *Ústava Slovenskej republiky - komentár*. 2. vydání. Bratislava: Heuréka, 2007, 1196 str.

FILIP, Jan. K některým otázkám parlamentní volby prezidenta republiky. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed). *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 60-79.

GRONSKÝ, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 441 s.

GRONSKÝ, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa IV*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. 649 s.

JANSTOVÁ, Kateřina. Právní postavení prezidenta republiky v ústavním systému ČR. In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky: Evropeizace ústavních systémů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007, s. 67-79.

JIRÁSKOVÁ, Věra. Sdružování v politických stranách v ČR a ve SR (pohled srovnávací). In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed). *Interpretace Ústavy ČR a Ústavy Slovenské republiky: Evropeizace ústavních systémů*. Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 113-132.

KLÍMA, Karel. Vývoj československé ústavy - osnova studie. In KLÍMA, Karel, JIRÁSEK, Jiří. *Pocťa Jánu Gronskému*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 25-54.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde Praha a.s., 1998. 364 s.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sion. 2011. 203 s.

SLÁDEČEK, Vladimír (ed). A kol. *Ústava ČR, komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 946 s.

SVÁK, Ján, CIBULKA, Ľubor. *Ústavné právo SR*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007. 631 s.

VYHNÁLEK, Ladislav. Kolektiv autorů. (ed). *Ústava a ústavní řád ČR*. Praha: Linde, 2010. 1531 s.

WINTR, Jan. Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů. In ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*. 1. vyd. Brno: MU Brno, 2008. s. 26-27.

ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 177 s.

Právní předpisy:

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Zákon číslo 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě.

Zákon č. 138/1919 Sb. z a n., kterým se mění zákon o prozatímní ústavě.

Zákon č. 271/1919 Sb. z. a n., kterým se mění zákon o prozatímní ústavě.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Ústavní zákon číslo 150/1948 Sb. Ústavní zákon ze dne 9. května 1948.

Ústavní zákon č 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky.

Ústavní zákon č 143/1968 o československé federaci.

Ústavní zákon č. 161/1989 Sb., kterým se mění ústavní zákon o československé federaci.

Ústavní zákon č. 205/1992 Sb., kterým se mění ústavní zákon o československé federaci.

Ústavní zákon č. 206/1992 Sb., kterým se mění ústavní zákon o československé federaci.

Zákon č. 460/1992 Zb, ústava Slovenskej republiky.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR.

Zákon č. 46/1999 Z.z., o způsobu volby prezidenta SR, o lidovém hlasování o jeho odvolání a o doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 71/2012 Sb.

Vládní návrh 415, Poslanecká sněmovna, 2011, VI volební období.

Zákon č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny.

Costituzione della Repubblica italiana.

Internetové zdroje a články:

ČERNÝ, Ondřej. *Prezidentské volby 1918-2003* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008. Dostupné na <<http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/>>.

ČT24. *1960: Přijata byla nová "socialistická" Ústava ČSSR* [online]. ct24.cz, 23. 7. 2008 [cit. 8. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/kalendarium/95451-prijata-byla-nova-socialisticka-ustava-cssr/>>.

ČT24. *Masaryk a velká pětka* [online]. ct24.cz, 23. 7. 2008 [cit. 6. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/textove-prepisy/22989-masaryk-a-velka-petka/>>.

Hakauf, Martin. *Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992* [online]. E-polis.cz, 8. únor 2011. [cit. 19. února 2012]. Dostupné na <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/583-deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovak-y-v-letech-1989-az-1992.html>>.

Havlík, Vlastimil. *Slovenské prezidentské volby 2004* [online]. globalpolitics.cz, 5. května 2004 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/prezidentske-volby-slovensko>>.

HIKELOVÁ, Hana. *2003 - volba prezidenta* [online]. rozhlas.cz, 8. února 2008 [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427278>.

HLAVÁČ, Michal. *Kováčov zápas s Mečiarom* [online]. Aktuálně.sk, 10. března 2008 [cit. 24. března 2012]. Dostupné na <<http://aktualne.atlas.sk/slovenski-prezidenti-kovacov-zapas-s-meciarom/slovensko/politika/>>.

JUST, Petr. HLADKÁ, Malvína. *Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku* [online]. cpssu.org, 21. března 2004 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://cpssu.org/view.php?cislocclanku=2004032001>>.

MAROUŠEK, Daniel. *Přímá volba prezidenta v ČR a její možnosti* [online]. epravo.cz, 17. srpna.2010 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prima-volba-presidenta-v-cr-a-jeji-moznosti-65145.html>>.

NĚMEC, Jan. *Připravte si podpisy. Tady jsou pravidla přímé volby* [online]. aktualne.cz, 22. února.2012 [cit. 12. března 2012]. Dostupné na <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=734157>>.

On-line z pátku: hádky, dvě kola volby, žádný prezident. [online]. Ihned.cz. 8.2.2008. [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-22913260-on-line-volbu-oddaluji-hadky>>.

On-line ze soboty: ani Klaus, ani Švejnar. [online] Ihned.cz, 9.2.2008 [cit. 4. března 2012]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-22924000-on-line-klaus-vede-142-135-rozhodne-ksem>>.

PEHE, Jiří. *O prezidentech a prezidentství* [online]. pehe.cz. [cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/o-prezidentech-a-prezidentstvi>>.

PEHE, Jiří. *Srovnávací pohled na přímou volbu prezidenta* [online]. pehe.cz, 14. únor 2012 [cit. 24. března 2012]. Dostupné na <<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/srovnavaci-pohled-na-primou-volbu-prezidenta>>.

Slovenské prezidentské volby: nečekaně těsný výsledek [online]. aktualne.cz, 22. března 2009 [cit. 14. března 2012]. Dostupné na <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=632642>>.

Stenoprotokol NS československého [online]. www.psp.cz., [cit. 26. února 2012]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>>.

Stenozáznam 13. schůze NR Slovenské republiky konané 26 a 27. 1. 1993[online]. Nrsr.sk, [cit. 5. října 2012]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/dk/Download.aspx?MasterID=75630&Type=DocVar&DocVarID=17967&DocID=290481>>.

Stenozáznam 15. schůze NR Slovenské republiky, konané 15.2. a 2.3 1993[online]. Nrsr.sk, [cit. 5. října 2012]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/dk/Download.aspx?MasterID=75649>>.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Alternativa k navrhovaným způsobům volby prezidenta*. Politologický časopis, 2001, roč. 2001. č. 4.

Výsledky prezidentských voleb na portálu Slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezid99/results/tab6.jsp>>.

Výsledky prezidentských voleb na portálu Slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezid99/results/tab10.jsp>>.

Výsledky voleb na stránkách slovenského statistického úřadu, dostupné na <<http://app.statistics.sk/prezident2009/jsp/okres/tab9.jsp>>.

Anotace:

V diplomové práci bylo mým cílem srovnat volbu prezidenta v ČR a SR. Zmíněné země jsem zvolil proto, že jejich právní řády vychází ze stejného základu a jsou proto ke srovnávání vhodné. Také jsem se pokusil ukázat, jak se vyvíjely pravomoci a volba prezidenta od vzniku ČSR až do jejího rozpadu. Věnoval jsem se i způsobu volby prezidenta v obou republikách poté, co opustily společný stát. Za hypotézu své práce jsem si stanovil tvrzení: přímá volba prezidenta není pro ČR vhodná.

V obecné části jsem definoval základní rozdíly mezi prezidentským, poloprezidentským a parlamentním systémem, popsal roli prezidenta v parlamentním systému a stručně jsem se věnoval různým systémům přímé volby prezidenta.

V druhé části jsem popsal vývoj volby prezidenta od roku 1918 do rozpadu společného Československého státu. Chtěl jsem ukázat, jak se měnily pravomoci a způsob volby prezidenta. Ve stručnosti jsem vždy popsal i konkrétní prezidentské volby, které v daném období proběhly. Poté jsem se věnoval volbě prezidenta v České republice a na Slovensku, a to od vzniku těchto dvou republik až po současnost.

V závěru jsem se věnoval argumentům pro a proti přímé volbě, v souvislosti s nimi jsem využil poznatky ze srovnání volby prezidenta v ČR a SR a došel jsem k závěru, že má hypotéza neplatí. Nelze jednoznačně říct, že přímá volba je pro ČR nevhodná. Nakonec jsem poukázal na některé chyby, které podle mého názoru obsahuje současný systém přímé volby prezidenta a pokusil jsem se navrhnout, jak by mohly být odstraněny v případné novelizaci.

Synopsis

The main goal of my thesis was to compare presidential elections in the Czech Republic and Slovakia. I have chosen those two countries because their legal systems have the same origin, therefore, they are suitable to be compared. I also tried to show, how presidential powers and their election systems have evolved since the creation of the Czechoslovak Republic until the separation of both countries. I have also described the presidential election systems in both republics after they left the common nation. As a hypothesis of my work I have chosen this statement: direct vote of the president is not suitable for Czech Republic.

In general part, I have defined basic differences between presidential system, semi-presidential system and parliamentary system. I have described role of the president in parliamentary system and the basics of presidential election modalities.

In the second part I have described development of presidential elections since 1918 until separation of Czechoslovakia. I wanted to show, how the competences and presidential elections had changed. I have shortly mentioned particular presidential elections that took place since 1993 until the present time. After that, I have described presidential elections in the Czech Republic and Slovakia since the creation of those republics until present time.

In the conclusion I deal with arguments for and against direct vote of the president. In connection with those arguments, I used my knowledge from comparison of Czech and Slovak presidential elections and I found out, that my hypothesis is not valid. It is impossible to say, that direct presidential elections are not suitable for the Czech Republic. In the end, I pointed out some mistakes that are present in nowadays system of direct presidential election and I tried to make suggestions, how to get rid of those mistakes in an eventual amendment.

Klíčová slova

Prezident, Česká republika, Slovenská republika, srovnání, volba prezidenta, pravomoci prezidenta, přímá volba, nepřímá volba

Keywords

President, Czech Republic, Slovakia, comparison, presidential elections, presidential powers, direct election, indirect election